

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för socialt arbete

Adoptivmamman i föräldraskapet

En kvalitativ studie om upplevelser av och motiv till singeladoption

Socionomprogrammet

C-uppsats

Höstterminen 2007

Författare: Sofie Hultgren

Handledare: Jörgen Lundälv

ABSTRACT

GÖTEBORG'S UNIVERSITY

Department of Social Work

Essay C-level, autumn 2007

Title: The parenthood of adoptive mothers – a qualitative study about self experiences and motives of single adoptions

Author: Sofie Hultgren

Supervisor: Jörgen Lundälv

Key words: single adoption, parenthood, existentialism, the identity making process, social constructionism.

The primary **purpose** of this essay is to study and describe what single adoptive mothers believe to be significant motives when considering adoption. This essay also describes how single adoptive mothers experience parenthood in relation to their expectations. The **theoretical perspectives** applied to analyse the empirical data are existentialism, the identity making process, and social constructionism. The **method** of this study is qualitative based on seven interviews. The material has been analysed by condensed meaning units and themes with a phenomenological approach. The **results** given from these interviews show that the main reason for adopting is the women's longing for a child. In one case where a biological child has been involved prior to the adoption the satisfying need to give a sibling to the child has been an additional reason to adopt. The expectations prior to their parenthood have shown to be both positive and negative. The interviewed group has in the preliminary phase of parenthood expected a strenuous time along experiences which have felt more difficult or easier than expected in various situations. Where some expectations have been satisfied, for which the interviewed group had been prepared for, other expectations have been unfulfilled. It appears from the results that the woman's point of view on parenthood has developed from being no where near feeling as a parent to considering herself and her child (-ren) as a complete and satisfying family/union. This progress is explained due to the context that the woman and the child have built around them and to whom they belong to and the implemented routines that the daily family life offers.

FÖRORD

Ett stort tack till min handledare Jörgen Lundälv som har varit ett enormt stöd med sin hjälp, vägledning och uppmuntran! Din tillgänglighet för frågor och diskussioner, ditt engagemang och kunnande har varit mycket uppskattat.

Mitt djupaste tack går till de respondenter som låtit mig ställa frågor och lyssna på deras berättelser. Det har varit en ynnest att få ta del av era liv och tankar om föräldraskap. Utan er hade denna uppsats inte gått att genomföra!

Sarah vill jag tillägna ett tack för all feedback hon har givit på olika textavsnitt. Mahsa ska ha tack för synpunkterna på abstractet och det engelska språket. Och tack till Cicci för korrekturläsning av uppsatsen. Tack vänner!

Tack pappa Stefan och mamma Gunilla för hjälp med att få uppsatsen i tryck och det eviga stödet ni ger mig.

Jag vill även tacka några av mina medstudenter, tillika vänner, som stöttat och lyssnat på mig när det känts svårt eller när jag behövt bolla tankar om uppsatsen med någon.

Avslutningsvis vill jag skänka min praktikplats i Ghana en tanke. Min vistelse i ett främmande land gav mig möjlighet att besöka olika sociala institutioner, bland annat ett flertal barnhem, och där någonstans såddes ett frö i mig som jag på hemmaplan i Sverige har låtit växa till en uppsats om adoptionsfenomenet. Medase!

Sofie Hultgren

Göteborg november 2007

FÖRKORTNINGAR

DN	Dagens Nyheter
EAF	Ensamstående adoptivföräldrars förening
FB	Föräldrabalken
FFIA	Familjeföreningen för internationell adoption
FN	Förenta nationerna
FoU	Forskning och Utveckling
MIA	Myndigheten för internationella adoptionsfrågor
SCB	Statistiska centralbyrån
SOU	Statens Offentliga Utredningar

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
1.1 Syfte	2
1.2 Frågeställningar.....	2
1.3 Avgränsningar.....	2
1.4 Ordförklaringar	2
1.5 Uppsatsens disposition.....	2
2. BAKGRUND	3
2.1 Historik	3
2.2 MIA – Myndigheten för internationella adoptionsfrågor	3
2.3 Adoptionsförmedlingar	3
2.4 Adoptionsprocessen	4
2.5 Vem får adoptera?.....	4
3. TIDIGARE FORSKNING	5
3.1 Adoptionsforskning ur olika synvinklar	5
3.2 Utveckling och tillbakablickar	5
3.3 Singeladoptioner i fokus	6
3.4 Obelysta områden	6
4. TEORETISKA PERSPEKTIV	7
4.1 Existentialistiskt perspektiv	7
4.2 Identitetsskapande.....	8
4.3 Socialkonstruktionistiskt perspektiv	9
4.4 Reflektioner kring perspektiven.....	10
5. METOD.....	12
5.1 Litteraturgenomgång.....	12
5.2 Val av ansats och metod	12
5.3 Datainsamling genom intervju.....	12
5.3.1 Bakgrundsmanual.....	13
5.3.2 Intervjuguide.....	13
5.4 Urval	13

5.5 Genomförande.....	14
5.5.1 Pilotintervjuer.....	15
5.5.2 Intervjuer	15
5.6 Reliabilitet och validitet.....	15
5.7 Vetenskapsteoretiska perspektiv	15
5.8 Val av analysmetod.....	16
5.9 Utskrift av intervjuer.....	17
5.10 Forskningsetiska krav och etiska reflektioner.....	17
5.11 Presentation av respondenter	18
5.12 Uppsatsens fortsatta disposition.....	18
 6. RESULTAT OCH ANALYS.....	 19
6.1 Motiv.....	19
6.1.1 Ett annorlunda motiv.....	20
6.2 Upplevelser och förväntningar.....	22
6.2.1 Fantasibilden uppdateras.....	24
6.2.2 Positiva och negativa förväntningar	26
6.2.3 Ensam ska vara stark.....	28
6.2.4 Att vara katt bland hermelinerna.....	30
6.3 Erfarenheter av identitetsskapande	32
6.3.1 Faser i föräldrskapet	35
6.3.2 Stormar och stiltje	36
 7. DISKUSSION	 38
7.1 Fröet.....	38
7.2 Mötet ger näring.....	38
7.3 Fröet växer	38
7.4 Övriga reflektioner.....	39
7.5 Förslag till vidare forskning.....	40
 8. REFERENSER.....	 42
8.1 Skriftliga källor	42
8.2 Internetkällor.....	43
8.3 Övriga källor	44

BILAGOR

Bilaga 1 Diagram: totalt antal anlända barn genom auktoriserade organisationer

Bilaga 2 Föräldrabalk 1949:381

Bilaga 3 Bakgrundsmanual: fakta om respondenten

Bilaga 4 Intervjuguide vid pilotintervjuer

Bilaga 5 Intervjuguide vid personliga intervjuer

Bilaga 6 Annonser på www.adoptera.nu

Bilaga 7 Informationsbrev

Bilaga 8 Analysöversikt

1. INLEDNING

Efter den praktik, vilken ingår på Socionomprogrammet, som jag fullföljde hos SOS Barnbyar i Ghana föddes en nyfikenhet på barn som adopteras. Med ökad globalisering och förändrade familjekonstellationer börjar den så kallade kärnfamiljen¹ att ge avkall på mandatet som den hegemoniska familjebilden till förmån för andra typer av familjemodeller. Ett heterosexuellt par med barn, ett homosexuellt par med barn eller en ensamstående med barn är alla exempel på olika familjekonstellationer. Fokus för denna undersökning blev familjekonstellationen ensamstående kvinnor med adopterade barn.

Jämställdheten ökar och tack vare kvinnors självständiga situation som gör det möjligt att försörja sig ekonomiskt behöver en kvinna inte vara beroende av en man för dennes försörjning (därmed inte sagt att ekonomisk försörjning är det främsta motivet till kärleksrelationer). Det innebär att heterosexuella kvinnor inte behöver leva i en eller flera efter varandra varaktiga relationer för att klara sig ekonomiskt. En självständig och oberoende kvinna med god ekonomi har således möjlighet att skaffa barn på egen hand, till exempel genom adoption² eller insemination³.

Ständiga diskussioner förs om för- och nackdelar med adoptionsfenomenet. På strukturell nivå finns givar- och mottagarländerna med sina respektive intressen. Det finns organisationer som förmedlar barn på ett legitimt sätt, men det kan också antas att vissa barn runt om i världen behandlas som handelsvaror och blir en del av ett sammanhang som varken är etiskt riktigt eller lagligt (Svenska Dagbladet, 2005). Orsaker till att föräldrar lämnar bort sitt barn för adoption kan vara oändliga, min förmodan är att fattigdom, sjukdom och politik (enbarnspolitik) är de starkt övergripande skälen. I Sverige har ensamstående kvinnor som adopterar ökat de senaste åren (se bilaga 1). Den som önskar genomgå singeladoption får ofta stå tillbaka till förmån för par i adoptionsköerna, både på grund av givarländernas regler och de svenska adoptionsförmedlingarnas prioriteringar. Ensamstående kvinnor som genomgått den hemutredning som föranleder en adoption beskriver hur de uppfattar att de prövas hårdare än par och att en frågande inställning, ibland uttalad ibland inte, till kvinnans sexuella läggning funnits från socialsekreterarnas sida (Brenckert, 2002).

Det här problemområdet är angeläget att studera eftersom kunskap kring ensamstående adoptivmammors upplevelser är viktigt för professioner som kan komma i kontakt med denna grupp. De som arbetar inom adoptionsorganisationer, socialsekreterare som gör hemutredningar inför adoption, samt förskolepersonal kommer mer eller mindre i kontakt med den berörda gruppen. Dessa kvinnors upplevelser och erfarenheter kan också tänkas vara betydelsefullt för givarländer genom att de får information om deras tankar om föräldra- och moderskap. Det är också viktigt att denna grupp får komma till tals och ges utrymme i debatten om ensamståendes adoptioner.

¹ Med kärnfamilj menas *".../kärnfamiljen som vi känner den i sin traditionella form: med starka band mellan mödrar och barn, en kärleksrelation grundad på sexualitet mellan man och kvinna och med mannen som familjeförsörjare."* (Bäck-Wiklund, 2003 sid. 24).

Enligt SCB bor 74 % av barnen i Sverige mellan 0-17 år tillsammans med sina ursprungsföräldrar (http://www.scb.se/statistik/LE/LE0102/2006A01/Komuppgifter_2005.xls 070227).

² Ordet adoption betyder *"uppta som eget barn; göra till sin egen"* (Svenska Akademiens Ordlista, 2006).

³ Insemination är en metod då det på annat sätt än genom samlag förs in spermier i slidan eller livmodern för att frambringa befruktning hos kvinnan (Nationalencyklopedin, nionde bandet, 1992, sid. 489). Enligt lag 2006:351 om genetisk integritet med mera görs gällande att endast kvinnor som är gifta, har ett registrerat partnerskap eller är sammanboende får insemineras. Således tillåts inte insemination för ensamstående kvinnor i Sverige. Svenska ensamstående kvinnor som önskar genomgå insemination kan istället vända sig till exempelvis Danmark.

1.1 Syfte

Uppsatsen har ett explorativt och deskriptivt syfte för att undersöka fenomenet ensamståendes adoptioner. Syftet är att undersöka och beskriva vad kvinnorna anser vara betydelsefulla motiv till beslutet att adoptera. Därtill är syftet att undersöka och beskriva hur ensamstående kvinnor som adopterat upplever sitt föräldra- och moderskap. Ett bakomliggande syfte med undersökningen är att öka kunskapsbilden och förståelsen för singeladoptioner. Syftet leder fram till frågeställningarna.

1.2 Frågeställningar

Tre preciserade frågeställningar har formulerats, vilka lyder:

- Vilka betydelsefulla motiv ledde fram till ett beslut om att adoptera?
- Hur upplever ensamstående adoptivföräldrar sitt föräldra- och moderskap i förhållande till sina förväntningar?
- Hur har processen gällande föräldraskapet förändrats under tiden som adoptivförälder?

1.3 Avgränsningar

En tydlig exklusion i denna studie är de internationella adoptioner som genomförs av par eller ensamstående män⁴. Uppsatsen fokuserar på vuxenperspektivet där kvinnornas livsvärld kommer att belysas.

1.4 Ordförklaringar

En adoption genomförd av en person, som inte är gift eller har ett registrerat partnerskap, benämns en *ensamståendes adoption* (Arvill & Svensson, 2003 sid. 30). Denna typ av adoption kan också kallas *singeladoption* (Creutzer, 2002 sid. 12). Min tolkning är att begreppet singeladoption är konstruerat utifrån benämningen singel (tillsammans med ordet adoption) som används om personer vars civilstånd är ensamstående, vilket också kan förstås och definieras som en livsstil (Engwall, 2005). Den person som adopterar kallas i rättsliga sammanhang för *adoptant* (Arvill & Svensson, 2003 sid.10).

Adoptionsbegreppet kan delas in i svag respektive stark adoption. *Svag adoption* innebär att det finns vissa rättsliga begränsningar, exempelvis att adoptivbarnet ärver sina adoptivföräldrar, men inte deras släktingar eller att adoptionen kan hävas (Arvill & Svensson, 2003 sid.10). När ett adopterat barn inte särskiljs på något sätt från ett biologiskt barn ur juridisk synpunkt kallas adoptionen för *stark adoption*. Det vill säga, det adopterade barnet omfattas av samma regler som ett biologiskt barn och adoptionen kan inte hävas (Arvill & Svensson, 2003 sid.10).

1.5 Uppsatsens disposition

Uppsatsen inleder med bakgrunden till adoptionsfenomenet, hur adoptionsprocessen går till och vem som är berättigad till att adoptera. Ett kapitel om tidigare adoptionsforskning följer sedan. Härvid återfinns kapitlet om teoretiska perspektiv som det insamlade materialet ska ses mot senare i analysen. Metodkapitlet innehåller val av ansats till undersökningen, tillvägagångssätt och genomförande. I resultat- och analyskapitlet redovisas empirin och tolkningar relaterat till de valda teoretiska perspektiven. Diskussionskapitlet innehåller egna tankar och reflektioner, samt förslag till vidare forskning.

⁴ Inga Näslund, informationssekreterare på Adoptionscentrum, uppger att det fanns tre ensamstående män i deras adoptionskö i juli 2006. Fenomenet ensamstående män som adopterar är ringa, men kan väntas öka (Dagens Nyheter, 2006).

2. BAKGRUND

2.1 Historik

Sedan 1970 har reglerna kring adoption varit konstanta (Arvill & Svensson, 2003). Adoption var från början ett sätt att försöka ta hand om de barn i samhället som levde under otrygga och fattiga förhållanden. De tidiga adoptioner som ägde rum i Sverige var inhemska, det vill säga svenskfödda barn adopterades nationellt av svenska familjer. Under 1920-, 30- och 40-talen ansågs antal genomförda adoptioner som för få och en lagändring 1944, som innebar att föräldrar med biologiska barn fick större möjligheter att adoptera, kom till för att uppmuntra till fler adoptioner. Under 1960- och 70-talen hade en förändring skett och det fanns fler personer som önskade adoptera än det fanns barn tillgängliga för adoption. Detta kan delvis förklaras genom kvinnors ökade möjligheter till preventivmedel och abort. Den förändrade synen på den ensamstående kvinnan hade samtidigt blivit mer socialt accepterad, vilket möjliggjorde att hon kunde ta hand om sitt barn på egen hand. Åsikterna kring att lämna bort sitt barn för adoption hade också förändrats och det ansågs inte längre vara lika accepterat. Vid denna tidsperiod genomfördes en lagändring så att internationella adoptioner kunde understödjas och därmed inleddes internationella adoptioners framväxt (Lindgren, 2006). I artikel 21 i FN:s Barnkonvention (2006) förklaras att en internationell adoption är en alternativ form av omvårdnad om barnet som kan övervägas om barnet inte kan tas om hand i sitt hemland.

De första adoptionerna uppfyllde kraven av svag adoption vilket innebar att adoptivbarnet hade en begränsad arvsrätt hos sin biologiska familj samtidigt som den biologiska föräldern och adoptivbarnet hade en ömsesidig underhållningsskyldighet. Denna typ av adoption kunde även hävas. Sedan ungefär 50 år räknas ett svenskt adoptionsbeslut som stark adoption. Den eller de som adopterar åtar sig ett livslångt åtagande och adoptionen kan inte hävas. Den viktigaste juridiska innebörden av en adoption är att det skapas ett rättsligt familjeförhållande mellan adoptivbarnet och dess adoptivförälder/-föräldrar (Arvill & Svensson, 2003).

Enligt Myndigheten för internationella adoptionsfrågor har internationella adoptioner ägt rum sedan 1969 och det har under åren kommit drygt 46000 barn till Sverige. Cirka 1000 barn per år kommer till Sverige genom internationell adoption där ledorden i förfarandet och dess intention är *barnets bästa* (<http://www.mia.eu/> 070312).

2.2 MIA – Myndigheten för internationella adoptionsfrågor

Den svenska myndighet som har det övergripande ansvaret för adoptioner är Myndigheten för internationella adoptionsfrågor (MIA) som lyder under Socialdepartementet. MIA:s uppgifter är bland annat att:

- besluta om auktorisation av adoptionsförmedlingar och kontrollera dessa,
- bevaka att de aktuella lagarna och principerna som gäller vid adoption åtföljs av adoptionsförmedlingarna,
- uppdatera sig om den internationella utvecklingen och olika länders policys och lagar inom adoptionsområdet,
- ge information till andra myndigheter och organisationer, samt
- bevaka den existerande adoptionsforskningen och uppmuntra till ny forskning (<http://www.mia.eu/> 070321).

2.3 Adoptionsförmedlingar

Idag finns fem stycken auktoriserade adoptionsorganisationer i Sverige med kontakter i länder i Asien, Latinamerika och Europa. Adoptionsorganisationerna är: Adoptionscentrum (som är den största och förmedlade 532 barn år 2006), Adoptionsföreningen La Casa, Barnen Framför

Allt – Adoptioner, Barnens Vänner – internationell adoptionsförening, och Familjeföreningen för internationell adoption (<http://www.mia.eu/> 070321).

2.4 Adoptionsprocessen

Adoptionsprocessen inleds med att den eller de som vill adoptera tar kontakt med sin kommuns socialtjänst för att därefter kunna påbörja en hemutredning. Utredningen tar upp en mängd olika fakta om personen eller personerna som önskar adoptera. Den eller de blivande föräldrarna genomgår också en föräldrautbildning som sedan den 1 januari 2005 är obligatorisk. När hemutredningen är färdigställd tar aktuell socialnämnd beslut om ett medgivande. Medgivandet innebär att den eller de sökande nu är granskade och godkända som blivande adoptivföräldrar. Redan innan den eller de som önskar adoptera tar kontakt med socialtjänsten för hemutredning kan de bli medlemmar i en eller flera adoptionsförmedlingar för att bli adoptionssökande.

När hemutredning och medgivande är klart ska den ensamstående eller paret bestämma ifrån vilket land man önskar adoptera. Därefter skickas adoptionsansökan till det valda landet och handläggning av ärendet påbörjas. När ett barn efter utredning blivit aktuellt för adoption och sedan parats ihop med blivande förälder/föräldrar får den eller de blivande adoptivföräldrarna vad som kallas barnbesked. Den ensamstående eller paret accepterar eller neugar då förfrågan. Vid godkännande är det vanliga att den eller de blivande föräldrarna åker till det aktuella landet för att hämta sitt barn. Väl hemma i Sverige igen är det en del praktiska göromål att ta hand om. Dessutom ska föräldern eller föräldrarna skriva uppföljningsrapporter vid olika tidpunkter under barnets uppväxt som skickas tillbaka till ursprungslandet. Det anses vara en viktig återkoppling för myndigheter, utredare eller barnhem att få veta hur barnet har det i sin nya familj. Även socialnämnden skriver en uppföljningsrapport som skickas till ursprungslandet (<http://www.mia.eu/> 070328 & <http://www.bfa.se/> 070328).

2.5 Vem får adoptera?

I svensk lag reglerar Föräldrabalken kapitel fyra (Sveriges Rikes Lag, 2006) vem eller vilka som är behöriga att adoptera (se bilaga 2). Den man eller kvinna som vill adoptera ska ha fyllt 25 år. Ett (av två) undantag är om en person under 25 år önskar adoptera sin makes/makas barn eller adoptivbarn, eller sitt eget biologiska barn. Dock måste adoptanten vara 18 år. Det andra undantaget gäller om det finns synnerliga skäl. I lagen finns ingen högre åldersgräns.

Gifta makar eller personer som ingått registrerat partnerskap är tvungna att adoptera tillsammans. Emellertid måste man inte vara gift eller ha ett registrerat partnerskap för att få adoptera, till exempel får en ensamstående man eller kvinna adoptera. Om ett par (hetero- eller homosexuellt) endast är sambo får de inte adoptera gemensamt (Sveriges Rikes Lag, 2006).

3. TIDIGARE FORSKNING

Både internationell liksom nationell adoptionsforskning har mestadels haft fokus på de adopterade barnen. Barnens psykiska och fysiska hälsa, deras anpassning, prestationer genom livet såsom skola, högre utbildning och yrke har studerats med syfte att klarlägga hur det går för internationellt adopterade barn. Således har brännpunkterna inom adoptionsforskning varit de problem som adopterade upplever någon gång i sina liv, antingen som barn eller vuxna. Utvecklingen inom adoptionsforskningen har inneburit att adopterades identitet och identitetsskapande alltmer blivit studerat på senare tid. I USA finns forskning om nationellt adopterade som växer upp i ”interracial-”, även kallat ”transracial-”, familjer och vad det kan innebära⁵. Internationell forskning är begränsad varför fokus valts på nationella studier i detta kapitel. Den enda svenska nationella studie som har ensamstående kvinnors adoptioner i fokus utgår från de adopterade barnens perspektiv.

3.1 Adoptionsforskning ur olika synvinklar

En kunskapsöversikt av Lindgren (2006) visar att tvistefrågan mellan arv och miljö för en individs utveckling är mest framträdande inom adoptionsforskningen. Författaren konstaterar att det inom psykologi och pedagogik forskas om främst adopterade barns anpassning och utveckling. En annan forskningsinriktning är hur adoptionsförmedling handläggs. Exempelvis hur organisering görs, hur placering av barn och hur urval av adoptivföräldrar går till. Den forskningsinriktningen är stark i framförallt England och USA. Adoptionsfenomenet har även studerats ur ett antropologiskt perspektiv där system för familj och släktskap i olika kulturer granskats. En fråga som blivit alltmer aktuell inom adoptionsforskningen sedan 1980- och 90-talen är adopterade personers ursprung och identitetsskapande (Lindgren, 2006).

Ett statligt betänkande (SOU 2003:49), vilken är en kunskapssammanställning, behandlar psykisk hälsa, anknytning, uppväxt/pubertet, hälsa, språk, skolprestationer och anpassning till skolan, samt identitet bland adopterade barn. Det framkommer att det saknas kunskap om adopterades personliga resurser som möjliggör för dem att hantera sina liv trots olika föreliggande riskfaktorer. Den dominerande kunskapen om adopterade handlar om hur deras liv har gestaltat sig och orsaker till eventuella problem (SOU 2003:49).

3.2 Utveckling och tillbakablickar

Lindblad (2004) belyser barnets första tid, vägen in i samhället, kroppslig och psykisk hälsa, samt värderingar och fördomar kring adoption. Bland annat uppmärksammas en uppföljning som gjordes av nationellt adopterade pojkar vid åldrarna 11, 15, 18 och 22-23 års ålder i Sverige. Man fann att de skillnader som funnits mellan de adopterade och majoritetsbefolkningen eliminerades. De olikheter som funnits vid 11 års ålder existerade inte vid senare kontroller (Lindblad, 2004).

Studier har visat att adopterade barn lyckas anpassa sig väl efter en tid hos sin nya familj och har en god utveckling i förskola och början av grundskola (Cederblad, 1981). En kohortundersökning (bland personer födda 1970-1979) studerade psykisk hälsa bland internationellt adopterade barn som kommit till Sverige. Det visades att adopterade löpte en större risk än svenskfödda att dö på grund av självmord. Risken var också högre för adopterade barn att bli remitterad för en psykisk störning liksom drog- eller alkoholmissbruk.

⁵ Med ”interracial”/”transracial” menas att föräldrar och barn har ursprung i olika etniska grupper. För litteratur se exempelvis; Patton, Sandra Lee (2000): *Birthmarks. Transracial adoption in contemporary America*. NYU Press; Hollingsworth, Leslie Doty (1997): Effect of Transracial/Transethnic Adoption on Children’s Racial and Ethnic Identity and Self-Esteem: A Meta-Analytic Review. *Marriage and Family Review* 1997;25:99-130.

Således har adopterade en god utveckling i början hos sin nya familj, men som adolescenter eller unga vuxna tenderar de att ha en sämre psykisk hälsa i jämförelse med svenskfödda (Hjern, Lindblad & Vinnerljung, 2002).

I en retrospektiv studie uppmärksammas adoptivföräldrar till internationellt adopterade barn med fokus på föräldraroll och uppfattningar om samhällets åtgärder för de adopterade barn. Föräldrarna har motstridiga känslor och åsikter, till exempel anser de att den hemutredning som föregår en adoption är mycket viktig för att säkerställa att ett eventuellt adoptivbarn får en fungerande familj. Samtidigt upplevde vissa av dem att hemutredningarna varit integritetskränkande. De tyckte även att adoptivföräldraskapet inte är speciellt samtidigt som det är annorlunda. Enligt föräldrarna får de utstå fördomar och ifrågasättande som undgår andra föräldrar. Det som skiljer adoptivföräldraskapet är till exempel information kring barnets ursprung och dess biologiska föräldrar. Denna kunskap kan efterfrågas av adoptivbarnet under sin uppväxt och det åligger både ursprungs- och mottagarländerna att ta vara på och dokumentera information om barnet (Von Greiff, 2004).

3.3 Singeladoptioner i fokus

Internationell forskning visar att adopterade barn, särskilt de som adopterats av en ensamstående förälder, har sämre hälsa än andra barn. De konstaterade hälsotillstånden kan bero på exempelvis utvecklingen i embryo- och fosterstadiet, låg födelsevikt, svält, försummelse, infektioner, eller avsaknaden av det känslomässiga bandet mellan mor och barn. En anledning till att just ensamstående adoptivföräldrars barn har sämre hälsotillstånd kan bero på att de adopterar barn med psykiska eller fysiska svårigheter i större utsträckning än par som adopterar (Laubjerg & Petersson, 2006).

En studie av Teiling (2005) handlar om personer som adopterats av en ensamstående mamma. De nu vuxna adopterade tillbakablickar på sin uppväxt, erfarenheten av att endast ha haft en förälder, hur de mår idag och deras åsikter kring ensamståendes adoptioner. Det framkommer att mammans personlighet och inställning varit det mest betydelsefulla för hur de adopterade uppfattar sin barn- och ungdomstid. Det visar sig att några av de intervjuade saknat att ha en till förälder. Det beror enligt dem på oro under uppväxten om något skulle hända mamman och vad som skulle hända med dem själva i sådant fall. Ytterligare en förälder hade också varit en skyddande faktor och bidragit till samspelet och kommunikationen i familjen. Teiling (2005) konstaterar att adoptivbarnen har olika åsikter kring singeladoptioner. Ståndpunkterna sträcker sig från att vara negativ till att anse att singeladoptioner är bra eller mycket bra förutsatt att adoptanten har vad som krävs.

3.4 Obelysta områden

Inom adoptionsforskningen har ännu inte adopterades resurser studerats, vad som gör att de klarar sig bra i livet. Hur homosexuella adoptivföräldrar upplever sitt föräldraskap och hur deras barn klarar sig är också något som forskningen inte klarlagt. Ännu ett obelyst område är gruppen ensamstående adoptivföräldrar, det vill säga främst adoptivmammor, men också de få adoptivpappor som finns. Andra relevanta områden att undersöka är hur anknytningen mellan adoptivföräldrar och deras barn förefaller vara för att på bästa sätt kunna ge goda förutsättningar avseende de känslomässiga banden (SOU 2003:49).

4. TEORETISKA PERSPEKTIV

De teoretiska perspektiv som har valts är existentialistiskt, identitetsskapande och socialkonstruktionistiskt för att kunna beskriva fenomenet ensamstående adoptivmammors upplevelser, förväntningar och motiv till adoption. Vid inledningen av uppsatsprocessen var det två perspektiv (existentialistiskt och socialkonstruktionistiskt) som var aktuella. Under processens gång i möten med kvinnorna och deras berättelser valdes ytterligare ett perspektiv för att komplettera och därigenom kunna beskriva blivandet av en mamma. Det tredje perspektivet blev följaktligen identitetsskapande.

När ett perspektiv väljs och material tolkas utifrån det betyder det automatiskt att också vad som uppmärksammas väljs. En bit av det studerade fenomenet kartläggs, men för att se flera delar av fenomenet behövs olika perspektiv och teorier som kompletterar varandra (Kvale, 1997). Det klargörandet visar att det är svårt, till och med kanske omöjligt, att kartlägga helheten av ett fenomen. Förhoppningen med de valda perspektiven är att förklara hur kvinnorna i undersökningen konstruerar sitt föräldra- och moderskap, tankarna kring motiv till adoption samt hur processen vid identitetsskapande kan se ut. Ambitionen med att använda dessa perspektiv är att se olika nyanser av det undersökta. Dock faller vissa saker utanför perspektiven som exempelvis roller och livsfaser. Alternativa teorier att tillämpa hade kunnat vara till exempel rollteori tillsammans med livsloppsteori.

Den litteratur som används i samband med perspektivet gällande identitetsskapande är Sterns *"En mor blir till. Hur moderskap förändrar dig för all framtid"* (1998), som beskriver den psykologiska födelsen av en mor i en biologisk kontext. Det vill säga kvinnor som blir mödrar till sina biologiska barn och som därmed upplevt graviditet och förlossning. Min uppfattning är den att det finns likheter i den mentala processen till att bli mor oavsett om kvinnan blir mamma till ett biologiskt barn eller ett adoptivbarn, vilket också kort nämns av Stern.

Den vetenskapliga grundstrukturen, som ämnar förklara kvinnornas upplevelser och motiv, är relaterad till tre stadier. Det första stadiet har döpts till *pre-adoption*, med det menas tiden före adoptionen. Redan i det stadiet är det existentialistiska perspektivet aktuellt genom att kvinnan väljer; hennes tankar och överväganden formuleras i ett beslut om att adoptera. Hennes val handlar också om hennes levnadssätt, hur hon vill att hennes tillvaro ska gestalta sig. Nästa stadie är själva *mötet* med barnet. Här kommer den identitetsskapande processen att bli mor och förälder in i bilden. Hur kvinnan ser på sig själv och sitt liv förändras samtidigt som den mentala processen till att bli förälder realiseras. Det sista stadiet benämns *utveckling* och förklaras med hjälp av det socialkonstruktionistiska perspektivet. Kvinnan och barnet växer tillsammans och blir en familj. De är nu en enhet och kvinnans föräldra- och moderskap, hur hon beskriver och ser på sitt föräldraskap, konstrueras av henne själv. Genom att skapa en bild av hur de olika perspektiven relaterar till varandra över tid är förhoppningen att en bredare förståelse alstras. Samtidigt ska det påminnas om att perspektiven stundtals löper omlott och också kan vara kontinuerliga.

4.1 Existentialistiskt perspektiv

Inom existentialismen finns en uppfattning att vad som gör människan till människa är de två egenskaperna valfrihet och ångest. Människans valfrihet formar hennes tillvaro och därmed också historien. Som exempel på människans valfrihet görs jämförelsen med en seglare. En seglare är relativt obegränsad i sina val att välja kurs, men om seglaren inte väljer kurs kommer båten att driva dit vind och hav för den. På samma sätt fungerar det med människans handlingsfrihet. Möjligheten att välja mellan olika tänkbarheter är ett särdrag för människan. Människans förmåga att *"stå i ett förhållande av fritt val till sina möjligheter"* (Heeger &

Hof, 1974 sid. 11) benämner Kierkegaard för existens. Existens kan också ses som aktivt engagemang, människan väljer sina upplevelser. Vidare förklaras att ångest är den oro och osäkerhet en människa känner när hon gör ett val hon inte vet resultatet av. Om människan inte gör sina egna val utan låter omständigheterna styra förlorar människan sin personlighet och blir en så kallad dussinmänniska. En dussinmänniska avstår från att välja och överlåter det istället till den stora massan som även får ta på sig ansvaret för henne. Det våra val egentligen handlar om är att vi väljer hur vi vill leva. En människas levnadssätt påverkar sedan hennes uppfattning om världen och andra människor (Heeger & Hof, 1974).

Existentialism är humanistisk då *"människan är sin egen herre, sina världens skapare och den som ger mening åt sitt liv"* (Sartre, 1986 sid. 6). Det finns inom existentialism två riktningar; en kristen och en ateistisk. Den ateistiska riktningen menar att existensen föregår essensen. Med det menas att människan företräder eller uppkommer i världen före hon får sin definition. Människan blir vad hon skapar sig själv till och är inte något annat än det. Om existensen föregår essensen innebär det att människan är helt ansvarig för vad hon är. De val hon gör betyder att hon också bejakar de värden som valen i sig medför och att även när hon inte väljer gör hon ett val. När människan gör sina val skapar hon också en viss bild av andra människor (Sartre, 1986).

Människan är dömd till frihet, *"(Dömd) eftersom hon inte har skapat sig själv, och ändå fri eftersom hon en gång utslungad i världen bär ansvar för allt hon gör"* (Sartre, 1986 sid. 49). Människan har således friheten att skapa sig själv genom sina val. Den allmängiltighet som kan tänkas finnas i varje människas plan, innebär att varje människas plan är begriplig bara man har tillräckligt med information om henne vilket gör att man kan förstå henne. När en människa förstår en annan människas plan skapas också det allmängiltiga (Sartre, 1986).

4.2 Identitetsskapande

När en kvinna blir förälder för det med sig många förändringar. Om kvinnan är gravid sker exempelvis en fysisk förändring. Därtill förändras hennes roll som kvinna, hennes självbild och andras bild av henne. Den mentala processen att bli en mor är den nya identiteten och upplevelsen av att vara en mor (Stern, 1998).

Under graviditeten har kvinnan skapat en fantasibild av det barn hon bär i magen som är grundad på kvinnans erfarenheter och bilder av bland annat sina egna föräldrar. Bilden av barnet förändras och omtolkas under graviditeten för att i slutet av den tonas ner som en förberedelse på mötet med det riktiga barnet. Detta är en nödvändig övergång då fantasibilden och det verkliga barnet ofta skiljer sig åt. När barnet sedan föds ställs (den nedtonade) fantasibilden av barnet mot det verkliga barnet. Under tiden som mamman och barnet lär känna varandra uppdateras fantasibilden av barnet. Bilden av fantasibarnet tillfredställer också den blivande mamman på så sätt att hon delvis tror att barnet ska uppfylla vissa personliga önskningar och behov. Liksom fantasibilden av barnet har den blivande mamman också en fantasibild av sig själv som mor. Det är under tiden för graviditet vanligt med tankar och funderingar om hur barnet kommer att bli, hur kvinnan kommer vara som mor, hur synen på hennes levnadssätt kommer förändras, förändringar i yrkeslivet, och hur relationer till nära och kära kommer att se sig framöver (Stern, 1998).

De nära band som skapas mellan mor och barn, det vill säga anknytningen dem emellan, påbörjas redan under graviditeten och präglas av kvinnans egna erfarenheter och bakgrund. Kvinnan bär med sig barnet överallt och genom både den fysiska upplevelsen av barnet och de mentala fantasierna knyter kvinnan an till den individ som hon sakta börjar lära känna (Stern, 1998).

Modersmentaliteten genereras inte automatiskt i och med att barnet föds, utan är något som växt fram ur en process som pågått under hela graviditeten skriver Stern (1998). Modersmentaliteten blir mer verklig efter det första mötet mellan mor och barn, för att sedan bli befäst efter några månaders utveckling tillsammans då modern i hög grad ser på sig själv som just mor. Sålunda går kvinnan igenom olika faser i processen till att bli mor. Den nya mentaliteten, modersmentaliteten, kräver att kvinnan förbereder sig för den förändring som komma skall, att hon sedan låter sig utsättas för de känslomässiga prövningarna, för att till sist låta sin tid och energi gå åt till att integrera de nya förändringarna med det övriga livet. Modersmentaliteten är en realitet även för kvinnor som har adopterat. Moderskänslor utvecklas även om kvinnan inte genomgår den fysiska graviditeten. Man kan föreställa sig att adoptivmammor får arbeta mer med sig själva samtidigt som de har längre tid att vänja sig vid tanken att de ska få barn och också längre tid att skapa en bild av barnet då en adoptionsprocess oftast varar längre än en biologisk graviditet (Stern, 1998).

Det som kan sägas känneteckna modersmentaliteten, och som åtskiljer de kvinnor som har barn från dem som inte har barn, är det totala ansvar de har för en annan individ. Ansvaret innebär att tillgodose barnets fysiska och psykiska behov, med andra ord se till att barnet är nöjt och utvecklas. När kvinnan långsamt upptäcker och upplever att hon klarar av att axla ansvaret blir hon mer säker i sin roll. Samtidigt är det också vanligt att kvinnan frågar sig själv om hon är en lyckad mor. Ambivalensen till om hon är en tillräckligt god mor bottnar oftast i tvivel på den egna förmågan som många nyblivna mammor upplever. Detta tvivel som den nyblivna modern kan känna är ändamålsenligt genom att det skärper hennes sinnen och gör henne mer vaksam på eventuella faror som kan skada hennes barn. Förutom att lita på den egna förmågan och de personliga resurserna tycks många kvinnor sätta tilltro till en naturgiven föräldraintuition. Föreställningen om den naturliga instinkten ses som en nödvändighet inför kommande situationer då kvinnans tidigare kunskaper och erfarenheter inte är tillräckliga (Stern, 1998).

Stern (1998) tar upp en företeelse som han kallar för det verkliga elddopet för en nybliven mamma. Vid sidan av den ständiga oron för barnet är kronisk trötthet och brist på sömn under de första veckorna och månaderna den stora prövningen. Kvinnan har oftast det primära ansvaret för barnet och det är en dygnet-runt-verksamhet. Ett skäl till den första tidens enorma trötthet är små barns oförutsägbara beteende. Inte förrän efter ett par månader har barnets ät- och sovvanor blivit så pass regelbundna att mamman kan överblicka de nästkommande timmarna och försöka planera in sin egen vila samstämmigt med barnets.

Omställningen till att bli mor innebär också en nyorientering av kvinnans identitet. Hon är den hon alltid har varit samtidigt som en ny dimension har tillförts henne vilket sannolikt förändrar både hennes egen och andras syn på henne (Stern, 1998).

4.3 Socialkonstruktivistiskt perspektiv

Moderskapet är en produkt av historiska händelser, sociala krafter och ideologi skriver Hacking (1999). Författaren fortsätter att förklara att exempelvis erfarenheten av att vara kvinna är socialt konstruerad och hänvisar till Simone de Beauvoirs uttalande "*man föds inte till kvinna man blir det*" (sid. 20). Med det uttalandet menas att det barn som föds socialiseras in i en roll präglad av den kultur och det sociala sammanhang som barnet växer upp i. Så från början är barnet inte mer än ett barn, men de förväntningar och på det sätt man tar hand om barnet, uppfostrar det och beskriver det blir de rosa eller blåa kläder som barnet ikläds. Med rosa eller blåa kläder syftar jag då på de föreställningar om respektive genus som tycks finnas i förhållande till det biologiska könet. Vidare hävdas det att en stor del av, eller till och med hela, vår upplevda erfarenhet bör uppfattas som socialt konstruerad. Social konstruktion kan

exemplifieras genom att använda idén om en kvinnlig flykting. Det kan tänkas att själva *idén* om en kvinnlig flykting är konstruerad och att individer och deras erfarenheter konstrueras just inom den matris där kategorin kvinnlig flykting befinner sig. Med matris menas den sociala infattning där en idé, ett begrepp eller en sort formas (Hacking, 1999).

En annan matris, vilken kan kallas barndomens matris, och dess betydelse vid olika epoker kan tänkas skifta över tid. Det kan förmodas att barn idag är annorlunda än barn vid andra tider just för att idén om en barndom ser annorlunda ut idag. Villkoren för barn idag och för barn för hundra år sedan skiljer sig åt. Tidsandan och de idéer som råder skapar också nya matriser, till exempel idén om ungdomstiden (Hacking, 1999).

Det finns olika sätt att kategorisera människor och de sätten växelverkar med de människor som kategoriseras. Exempelvis har människor vissa uppfattningar om sig själva som en viss sorts människa. Detta för oss till interaktiva kategorier (Hacking, 1999 sid. 50), vilket innebär att en sorts människor som kategoriseras på ett visst sätt blir eller är medvetna om det och kan anpassa sitt beteende. På så sätt finns en växelverkan mellan kategoriseringen och de människor som kategoriseras. Konstruktionister anser att kategorier är ett sätt att presentera världen på och att dessa kategorier inte nödvändigtvis är bestämda av hur världen ser ut. Växelverkan kan dock spinna vidare och grusa våra föreställningar om människor. Om människor blir medvetna om att de kategoriseras på ett visst sätt kan det leda till att de gör medvetna eller omedvetna val eller förändrar sitt levnadssätt som gör att de passar in eller avviker från den kategori som används om dem. Detta får konsekvenser för den särskilda gruppen genom att det man vet om den kategorin av människor kan bli osanningar då dessa människor har ändrat sig på grund av vad de tror om sig själva. Denna starka växelverkan kallar författaren "*återkopplingseffekten på mänskliga kategorier*" (Hacking, 1999 sid. 52).

Det som sägs vara socialt konstruerat kan endast konstrueras socialt. Ta till exempel läskunnighet. Om läskunnighet är konstruerat kan det inte konstrueras på något annat sätt än just socialt. Olika sätt att konstruera ett fenomen kan exempelvis vara genom att se på exempelvis dövhet som ett handikapp eller en språklig minoritet. Alla handlingar och beteenden som människor utför kan därmed beskrivas på ett visst sätt. De handlingar som står öppna för oss beror på de beskrivningar som finns tillgängliga (Hacking, 1999).

Skillnaden mellan vad som är process och vad som är produkt av någonting kan ibland vara svårt att avgöra. Till exempel arbetet med en teaterpjäs, är det en process eller en produkt? Om man ser till ordet konstruktion kan det förstås antingen som en process eller som något befäst, en produkt. Om något är under konstruktion är det en process, det är ett blivande av någonting. Med konstruktion kan det även menas en produkt av någonting som föregåtts av en process, till exempel konstruktionen av en byggnad (Hacking, 1999).

4.4 Reflektioner kring perspektiven

Det ansvar som varje människa har för sig själv och sina val enligt existentialism visar på att människan är en handlingskraftig och engagerad varelse. Min uppfattning är den att människan inte alltid engagerar sig och väljer sina val. Vilken utsträckning av att inte göra val (som indirekt också är ett sätt att välja) krävs för att en människa ska uppfattas som en dussinmänniska? Kan man vara en dussinmänniska helt och hållet? Är det inte så att alla människor till viss del är lite av en dussinmänniska? Jag menar, varje dag måste människan göra en mängd aktiva val. Allt från att gå upp på morgonen och borsta tänderna till att gå till arbetet och utföra vad som förväntas, till att ta ställning i politiska och moraliska frågor. Med alla dessa val som föreligger i vår vardag, som påverkar individen och kollektivet, tror jag inte att engagemanget alltid räcker till. Således kan man tänka sig att människan lämnar över

vissa val till den stora massan. Hur ofta och vid vilken typ av val är säkerligen individuellt, men jag tror att det förekommer stundtals hos alla människor. Varje enskild människa är mångfacetterad och enligt mig kan en människa inte placeras in i ett dikotomt fack som antingen aktiv eller icke-aktiv väljare. Vad jag vill belysa med detta är att det finns mer eller mindre viktiga val att ta ställning till. Idén om att det är den stora massan som tar ansvaret för de val som dussinmänniskan väljer att inte göra är beroende av att det finns människor som gör val. Om det nu i ett samhälle eller en organisation är som så att alla människor agerar som dussinmänniskor finns ju inte den stora massan som stöd och upprätthållare av föreställningen om ansvar. Frågan är vems ansvaret är då. Val kan också vara vanskliga. Inte sällan har människan ett för henne flertal dåliga alternativ. Vad som är ett bra eller ett dåligt val beror på en mängd fakta såsom hennes livssituation och kontexten detta utspelar sig i.

Om människor konstruerar saker och ting på olika sätt, oavsett om de befinner sig i samma eller olika kontexter, är det över huvud taget möjligt att två personer upplever och konstruerar saker på exakt samma sätt? Om varje människa gör sin egen subjektiva konstruktion av verkligheten, kan vi någonsin förstå varandra? Eller är det så att vi faktiskt inte förstår varandra helt och fullt, men våra subjektiva förståelser är tillräckligt lika för att vi ska kunna enas om en gemensam bild av omvärlden och våra upplevelser.

Tidigare i kapitlet nämndes barndomens matris. En annan matris som säkerligen också genomgått förändringar är föräldraskapets matris. Föreställningen om den goda föräldern och på vilket sätt denne skall uppfostra sitt barn har omdanats och i det moderna samhället ges denna fråga utrymme både i böcker, tidningar och TV-program. Det kan tänkas att utvecklingen inom matrisen har följt samhällsutvecklingen, vilket också torde betyda att denna matris ter sig olika ut i olika samhällen.

Socialt konstruerade föreställningar skapas i interaktion med andra människor, vilket betyder att konstruktioner är kontext- och tidsbundna. Om jag nämner barnaga som exempel var det fullt accepterat förr. Det var en social konstruktion som den stora massan ansåg vara legitim. Förändring skedde dock då barnaga förbjöds och den sociala konstruktionen var inte längre tillgänglig som ett medel i den sociala interaktionen mellan föräldrar och barn. Trots att denna sociala konstruktion av kollektivet numer förkastats kan man tänka sig att den fortfarande praktiseras. Det vi benämner barnaga tenderar idag istället att kallas barnmisshandel eller fysiskt våld. Det jag vill påvisa är att bara för att den stora massan tar avstånd från en social konstruktion som förekommit i social interaktion mellan människor så försvinner den inte. Man kan också vända på det och fråga sig, om en social konstruktion inte är känd av den stora massan, betyder det att den inte existerar då? Det kan spekuleras om det är som så att en social konstruktion bland en mindre grupp personer är verklig för gruppen, men att konstruktionen i sig vinner mark först när konstruktionen sprids och erkänns av kollektivet.

5. METOD

5.1 Litteraturgenomgång

Sökning har skett i olika databaser, till exempel: Libris, GUNDA, Social Services Abstracts, Mediearkivet, Google Scholar och Göteborgs stadsbiblioteks katalog; med sökorden: *adoption, singel, singeladoption, single adoption, single parent adoption*. Litteraturen som använts anser jag vara tillförlitlig då den producerats av personer med stark anknytning till forskning och den teoretiska sfären. Information på internet bör man vara särskilt källkritiskt till dock anser jag att informationen från MIA:s hemsida är tillförlitlig då det är en svensk myndighet. Majoriteten av referenserna är primärkällor vilket också bidrar till en hög tillförlitlighet.

5.2 Val av ansats och metod

En kvalitativ ansats har använts för att studera respondenternas livsvärldsberättelser (Larsson, 2005). Det finns också en explorativ och deskriptiv ansats med ambitionen att förklara och förstå det studerade fenomenet (Backman, 1998). Den kvalitativa ”varför”-frågan relateras till frågeställningen om betydelsefulla motiv till adoption. De explorativa och deskriptiva inslagen ses mot bakgrund av de två övriga frågeställningarna som innefattar upplevelserna av föräldra- och moderskapet i förhållande till förväntningar, samt hur föräldraskapet har förändrats över tid.

Den metod som valts är den kvalitativa intervjun. Samtal är en form av mänskligt samspel där människor ställer och besvarar frågor förklarar Kvale (1997). Samtal utgör en viktig källa till information genom att människor lär känna varandra, varandras erfarenheter, känslor och den värld såsom varje enskild uppfattar den. Forskningsintervjun är en typ av professionellt samtal med struktur och syfte där forskaren definierar och kontrollerar ämnet och situationen. Genom att intervjua människor om ett visst fenomen får forskaren möjlighet att ställa frågor och lyssna till de svar som ges för att sedan tolka och analysera den bit av empiri som ges av respondenten (Kvale, 1997). En nackdel med personliga intervjuer är intervjuareffekt (Svenning, 2003 sid. 120). Intervjuareffekt är den påverkan som uppstår mellan intervjuare och respondent och som kan antas vara mer eller mindre stark, men aldrig elimineras helt.

5.3 Datainsamling genom intervju

Intervjusamtal syftar till att samla information om en persons livsvärld såsom hon upplever den för att därefter tolkas av forskaren menar Kvale (1997). Författaren beskriver sju stadier i intervjuforskning. Det första stadiet, tematisering, består av att forskaren klargör undersökningens syfte och det ämnesområde som står i fokus. I nästa stadie planeras för de kommande stadierna samt reflekteras det över eventuella konsekvenser av undersökningen. Processen fortsätter med insamling av material och intervjuer. Utskrifter av materialet görs vilket oftast blir en återgivning av talspråk till skriftspråk. Med hjälp av vald analysmetod analyseras sedan materialet. De två sista stadierna i intervjuforskning handlar om att forskaren ska kunna verifiera sitt resultat och rapportera det på något sätt (Kvale, 1997).

Processen har genomgått de stadier som Kvale beskriver. I det första skedet sattes tankar och frågeställningar på pränt genom ett PM som varefter tiden gick utvecklades och så småningom fanns en grund med syfte, frågeställningar och avgränsningar. Därefter har processen fortskridit och tid har ägnats åt litteratursökning, att utveckla intervjuguide, finna respondenter och samla in material genom personliga intervjuer. Utskrifter av intervjuerna har sedan tjänat som underlag för analys.

En pilotintervju genomförs ofta för att forskaren dels ska få kunskap om det område eller fenomen denne önskar undersöka, men också för att få möjlighet att få feedback på sina frågor, samt inte minst få testa rollen som intervjuare (Kvale, 1997). Syftet med pilotintervjuerna var för min del att främst prova frågorna i intervjuguiden, men erfarenheten av att vara den som intervjuar, ställer frågor och håller i ramarna var minst lika viktig och gav viss förberedelse och rutin inför de resterande intervjuerna.

5.3.1 Bakgrundsmanual

En manual (se bilaga 3) konstruerades för att samla in bakgrundsfakta om de respondenter som intervjuades. Syftet var att få information om bland annat kvinnornas ålder, typ av bostadsområde (storstad, tätort etcetera), högst avslutade utbildning, hur många barn de hade och så vidare. Ambitionen är inte att utifrån intervjumaterialet dra paralleller mellan exempelvis upplevelser av föräldraskap och högst avslutade utbildning i den senare analysen.

5.3.2 Intervjuguide

Den intervjustrategi och typ av intervjuguide som använts är den allmänna intervjuguiden också kallad halvstrukturerad intervju (Kvale, 1997). Vid pilotintervjuerna ställdes frågor relaterade till två av frågeställningarna. Intervjuguiden (se bilaga 4) innehöll följaktligen frågor om ensamstående adoptivföräldrars upplevelser av sitt föräldra- och moderskap i förhållande till sina förväntningar, samt frågor om hur föräldraskapet förändrats över tid. Tanken var att senare under materialinsamling använda fokusgrupper då motiv till adoption skulle uppges skriftligen, varför inga direkta frågor ställdes om motiv. Hur som helst kom de två respondenterna själva in på motiv.

Efter pilotintervjuerna omarbetades intervjuguiden något. Frågor (se bilaga 5) konstruerades efter de tre frågeställningarna med ett par underfrågor. De tre övergripande temana behandlade: ensamstående adoptivföräldrars upplevelser av sitt föräldra- och moderskap i förhållande till sina förväntningar; hur föräldraskapet förändrats över tid; samt motiv till adoption. Frågorna är endast elva till antalet (bortsett från de tre frågeställningarna), likväl har de givit upphov till långa, narrativa svar från respondenterna.

5.4 Urval

Sökandet efter respondenter inleddes med telefonkontakt med den person som är ansvarig för sociala frågor och utbildningsfrågor hos MIA. Det förslag som gavs var att söka respondenter via www.adoptera.nu⁶, att kontakta EAF (Ensamstående adoptivföräldrars förening) samt en förskola i Stockholm för adoptivfamiljer. Via EAF:s kontaktformulär på deras hemsida⁷ fylldes mitt ärende i där det förklarades att det var en uppsats, dess syfte och att respondenter söktes. Detta meddelande sändes till EAF:s medlemmar via en mailinglista.

På www.adoptera.nu skapades en "annons" (se bilaga 6) i de två diskussionsforumen ("Adoption" och "Adoptivföräldrar") där det söktes respondenter. "Annonser" lades upp vid totalt tre tillfällen. Vid första tillfället söktes två respondenter till varsin enskild pilotintervju samt fem respondenter till en fokusgrupp. Vid de andra två tillfällena söktes respondenter enbart till enskild intervju då det blev den metod som valdes till studien. Kontakt med webansvarig på www.adoptera.nu ägde rum och denne vidarebefordrade information om undersökningen till en mailinglista för ensamstående adoptivföräldrar.

⁶ Internetsidan www.adoptera.nu är en sida om adoptioner med diskussionsforum, artiklar, diverse länkar om adoptioner etcetera.

⁷ Internetadressen till Ensamstående adoptivföräldrars förening är <http://www.eaf.nu/>.

Efter telefonkontakt med Öppna förskolan Spira och Öppna förskolan Kungsholmen⁸ skickades per brev ett informationsbrev (se bilaga 7) som personalen på respektive förskola lovade att presentera för föräldrarna. Kontakt togs också med en anställd på adoptionsorganisationen FFIA i Göteborg. Information sändes via mail till den personen som vidarebefordrade det till en kontakt inom EAF som i sin tur sände ut informationen.

Respondenter som kom med i urvalet är antingen aktiva i forum på www.adoptera.nu och läste annonserna, fick information på ovan nämnda mailinglista från EAF, eller fick kännedom om undersökningen från den öppna förskola de besökt. Därmed har endast en del av rampopulation (Elofsson, 2005 sid. 63) nåtts och de som över huvud taget inte fått vetskap om undersökningen, men som uppfyller kriterierna, har förbigåtts. Frågan är om respondenterna i undersökningen är representativa. Enligt Kvale (1997) räcker det att intervjua en enda person om syftet är att förstå en särskild persons upplevelser. Syftet med undersökningen är att undersöka och beskriva genom att exemplifiera. Således kan det anses att det finns en god representativitet. Urvalet bedöms vara slumpmässigt, även om det inte har gjorts ett strikt obundet slumpmässigt urval (Körner & Wahlgren, 1998 sid. 19). Det faller sig naturligt att söka efter respondenter i sammanhang de tros ha en anknytning till och därav förekommer viss selektion genom de vägar som valts för att hitta respondenter. Kombinerat med det obundna slumpmässiga urvalet gjordes ett snöbollsurval (Larsson, 2005 sid. 103) genom att några av de första respondenterna ombads att fråga runt bland sina bekanta om någon kunde tänka sig att delta i en intervju. Det enda urvalskriteriet som gavs prioritet var att *kvinnan adopterat som ensamstående*, det vill säga genomgått den hemutredning som föregås av en adoption på egen hand och blivit ensam juridisk förälder till sitt barn. Om kvinnan hade biologiska barn eller partner vid tillfället för intervju uppmärksammades, men prioritet gavs det formulerade kriteriet. Två bortfall kan sägas ha ägt rum, dels på grund av att det inte gick att hitta en tid för telefonintervju som passade den eventuella respondenten och mig. Dessutom föll deltagandet vad gäller ytterligare en eventuell respondent med anledning av tidsbrist i uppsatsprocessen. Vidare om bortfall i avsnitt 5.9.

Lindberg (2004) påpekar att det finns en sviktande representativitet som är en svårighet med adoptionsforskning. Vissa adoptioner utförs privat och därmed kommer vissa adopterade inte med i urval för olika studier då respondenter vanligtvis söks genom adoptionsförmedlingar. Adopterade är inte heller en homogen grupp vilket är mycket viktigt att ta hänsyn till. Det kan tänkas att kvinnor som singeladopterat de senaste åren är mer benägna att exempelvis besöka och diskutera på olika forum på internet än kvinnor som singeladopterat för många år sedan vars barn nu är vuxna. Därav är utfallet med de deltagande respondenterna att deras adoptivbarn är i småbarnsåldern och att de genomförda adoptionerna ligger bara något år tillbaka i tiden.

5.5 Genomförande

Intervjutillfällen med respektive respondent bestämdes efter kontakt via telefon och mail. När kontakten skedde via mail sändes ett par rader om frågeställningar och syfte samt bifogades informationsbrevet (se bilaga 7) som beskriver undersökningen, de forskningsetiska principerna, kontaktuppgifter till min handledare och mig etcetera. Den respondent som det enbart talades med på telefon kommunicerades syfte och frågeställningar vid telefonsamtalet. För att försäkras om att inget förhinder kommit i vägen för de planerade intervjuerna ringdes respektive respondent upp en dag innan för att bekräfta vårt möte.

⁸ Öppna förskolan Spira och Öppna förskolan Kungsholmen, båda belägna i Stockholm, är öppna förskolor för adoptivbarn och deras föräldrar. Se <http://www.mariagamlastansforskolor.se/spira/extern/kontakt.htm>.

5.5.1 Pilotintervjuer

De två pilotintervjuerna genomfördes på en arbetsplats (i ett grupprum) respektive hemma hos en respondent och varade mellan en och cirka två timmar. Efter småprat dryftades informationsbrevet och respondenten erhöll en kopia. Bakgrundsfakta samlades därefter in och bandspelaren sattes igång för att påbörja intervjun. När frågorna avhandlats stängdes bandspelaren av och respondenten gav feedback på intervjuguiden och intervjun i övrigt. Frågorna ställdes inte i den strikta ordning de var nerskrivna utan efter hur intervjun utvecklade sig. Min uppfattning är den att det tillvägagångssättet uppmuntrade och lät berättandet från respondenten flöda på ett mer givande sätt än om det hade hållits hårt på ordningsföljden av frågorna. Således bjöd intervjusituationerna på narrativa (Larsson, 2005 sid. 105) inslag.

5.5.2 Intervjuer

Fem huvudintervjuer har gjorts vilka har varat mellan 45 minuter och cirka en timme. De har genomförts på bibliotek (i ett grupprum), café och hemma hos respondent. Intervjuernas upplägg var detsamma som vid pilotintervjuerna. Alla frågor har inte muntligen ställts utan respondenterna har oftast själva flutit in på de olika frågorna i sina berättelser. För att klargöra ett uttalande har följdfrågor ibland ställts.

5.6 Reliabilitet och validitet

Om reliabiliteten (Kvale, 1997 sid. 207-209) i undersökningen är hög tycks vara svårbedömt. Visst svar om den förefaller vara hög är om någon efter mig skulle ha intervjuat samma respondenter med hjälp av samma intervjuguide. Vid en sådan uppföljningskontroll föreligger ändå en osäkerhet om nästa intervjuare skulle få fram samma berättelser vilket delvis kan bero på den intima sfär som blir i en intervjusituation och förhållandet mellan respondent och intervjuare. Validiteten (Kvale, 1997 sid. 214-215) utgörs främst av intervjuguiden. Genom att försöka ställa välformulerade frågor som besvarar frågeställningarna, och därmed undersökningens syfte, uppnås en hög validitet. Syftet är inte att skapa generaliseringar och allmän kunskap utifrån resultat av intervjumaterialet. Ambitionen är att exemplifiera hur ensamstående kvinnor som har adopterat beskriver sitt föräldra- och moderskap samt motiv till att adoptera. Den typ av generalisering som ändå ligger närmast till hands är den naturalistiska (Kvale, 1997 sid. 210) då det under intervjuerna har varit möjligt att tillgodogöra mig erfarenhet från kvinnornas berättelser vilket lett till förväntningar och kunskap. Jag anser att validiteten styrks av att tillvägagångssättet med undersökningen beskrivits utförligt i detta kapitel. Till exempel förfarandet av datainsamling, urval och analysprocess, samt inte minst, min egen förståelse för fenomenet. Vad gäller reliabiliteten är den beroende av mig som intervjuare och min förmåga att genomföra en intervju. Huruvida intervjuerna genomförts bra är sammanhängande med den enskilda situationen och diverse faktorer som påverkar. Mina konstruktioner av intervjusituationerna har också nyanserats med tiden. Vilken effekt detta har haft på analysen av resultatet kan det endast spekuleras kring. Reliabiliteten gällande primärkällorna, respondenterna, kan anses vara hög. Dels på grund av att respondenterna talade om sin egen livsvärld samt att enskilda personliga intervjuer genomfördes. Dock bör det reflekteras kring att respondenterna säkerligen gjorde medvetna eller omedvetna urval om vad de berättade. Intervju som metod i undersökningen bedömer jag vara ett tillförlitligt sätt att undersöka och komma nära intervjugruppens livsvärld. Frågan är på vilket annat sätt än genom samtal syftet med undersökningen skulle kunna ha uppfyllts.

5.7 Vetenskapsteoretiska perspektiv

Ansatsen är både induktiv och deduktiv (Larsson, 2005 sid. 95-96) varför det kan talas om ett abduktivt angreppssätt. Detta genom att två teoretiska perspektiv var förvalda och att ett tredje valdes till efter intervju med respondent. Genom att studera empirin, kvinnornas berättelser,

utan att innan ha ställt upp några hypoteser är förhoppningen att en öppenhet för eventuella mönster och skillnader ska finnas. Ändock bör det påminnas att även jag som författare har en förförståelse som påverkar. Min förförståelse om adoptionsfenomenet består av generella uppfattningar jag hade om fenomenet innan uppsatsprocessen, därtill har jag tillgodogjort mig kunskap utifrån den litteratur som studerats samt genom att läsa på olika familjers hemsidor. Detta har bidragit till kunskap hur det kan vara att leva som adoptivfamilj och hur vägen till att bli en familj kan se ut. Därutöver har en dokumentär om singeladoptioner och en föreläsning med en forskare inom adoptionsområdet bidragit till min förförståelse.

5.8 Val av analysmetod

Analysmetoder som valts är meningskoncentrering (Kvale, 1997 sid. 175) utifrån ett fenomenologiskt perspektiv tillsammans med meningskategorisering (Kvale, 1997 sid. 178) (se bilaga 8 för analysöversikt). Vid analys av materialet har information vid pilot- och personliga intervjuer givits samma dignitet och inte åtskilts på något sätt. Det fenomenologiska perspektivet ämnar ge exakta beskrivningar av respondenternas livsvärldar eller upplevelser samtidigt som forskaren försöker bortse från de egna förkunskaperna för att komma så nära inpå och beskriva det studerade fenomenet. Fenomenologin sätter varje subjekts perspektiv främst och dennes utsaga om verkligheten betraktas som sann (Larsson, 2005 & Kvale, 1997). Nedan återkommer vi till analysmetoderna, men låt oss först se på analysprocessen.

Vid analys av det insamlade materialet finns sex steg (Kvale, 1997). Det första steget är när respondenten i intervjusituationen berättar om sin livsvärld och vad hon upplever och känner. Andra steget är när respondenten gör nya upptäckter under intervjun och börjar tolka sin livsvärld på egen hand. Tredje steget innebär att intervjuaren tar emot information för att därefter tolka och koncentrera innehållet som sedan reflekteras tillbaka. I fjärde steget tolkar forskaren utskrifter av det insamlade materialet. Utskriften i sig innehåller tre åtgärder. Först struktureras utskriften, sedan klarläggs den för att göras redo för analys och sist genomförs analysarbetet där nya infallsvinklar uppkommer av det studerade fenomenet. Femte tänkbara steget i analysen är att göra en ny intervju med tidigare respondent för att presentera tolkningar. Sjätte steget kan vara att de tolkningar som gjorts påverkar respondenten till att handla på ett annorlunda sätt, att efter nya insikter förändra sitt beteende. Kunskap som är resultat av forskning kan också användas till att förändra eller utveckla till exempel en organisation (Kvale, 1997).

Meningskoncentrering innebär att långa och komplexa utsagor görs kortare och mer koncisa via fem steg. För att få en helhetsbild av det insamlade materialet läser forskaren först hela utskriften av intervjuerna för att därefter ta fasta på de meningsenheter som uttryckts av respondenterna. För varje naturlig enhet genereras ett centralt tema som beskriver de dominerande dragen i varje enhet vilka ska skapas objektivt. Meningsenheterna granskas sedan med frågor utifrån undersökningens syfte för att slutligen sammanställas utifrån de centrala temana i en deskriptiv utsaga (Kvale, 1997). Att meningskategorisera material innebär att sortera det material som samlats in i olika kategorier. Detta ger möjlighet att strukturera upp komplext och stort material. Enligt Kvale (1997) kan dessa kategorier vara förbestämda eller skapas under tiden för analys. Det föll sig naturligt i undersökningen att kategorisera materialet enligt de tre frågeställningarna. Något som det bör reflekteras kring är att metoderna dels ”plockar russin ur kakan” samt är beroende av författarens beslut om vilka kategorier som konstrueras för att sortera materialet. Min påverkan är här tydlig då det är jag som formulerat syfte och frågeställningar vilket inverkar på vad som uppmärksammas i materialet och på vilket sätt det sorterats.

5.9 Utskrift av intervjuer

Den utskrift som görs av en bandad intervju är en konstruktion av det som sagts. Materialet kan inte räknas som grundläggande data då det bortser från det mellanmänskliga mötet mellan respondent och intervjuare som exempelvis samspel, gester och ansiktsuttryck. Materialet är en konstruktion från muntlig kommunikation till skriftligt format. För att fastställa reliabiliteten av en intervjuutskrift krävs att två personer skriver ut samma intervju för att sedan kunna jämföra dem. Utskrifter är också en tolkning där den enskilde forskaren definierar samtalet; sekvenser, pauser och så vidare (Kvale, 1997).

De bandade intervjuerna har skrivits ut ordagrant i sin helhet. Även pauser, skratt, betoning av ord, när en mening lämnats oavslutad, samt när en sekvens av intervjun varit ohörbar har noterats. Ett bortfall ägde rum då bandinspelningen endast innehöll inledningen och avslutningen av intervjun. Således fanns inget material att göra utskrift av och den information som gavs kunde inte användas.

5.10 Forskningsetiska krav och etiska reflektioner

Vetenskapsrådet (2002) har fastställt fyra forskningsetiska huvudkrav som skall tillgodoses inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. Dessa är: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. De två första kraven uppfylldes dels genom det informationsbrev som respondenterna erhöll samt att informationen muntligen kommunicerades. Konfidentialitets- och nyttjandekraven har uppnåtts på så sätt att endast jag har haft tillgång till det insamlade materialet och det har inte använts till något annat än undersökningen.

Utifrån de forskningsetiska huvudkraven nämner Kvale (1997) etiska frågor som finns ständigt närvarande. Den första etiska frågan är om det finns en ambition att förbättra det som undersöks och inte endast se till den kunskap som erhålls. Nästkommande etiska frågor är att få respondenters informerade samtycke, att värna om konfidentialiteten i undersökningen och eventuella konsekvenser som kan uppkomma för respondenterna. Efter feedback vid pilotintervjuerna gjordes en justering av den manual som var ämnad att samla in bakgrundsfakta om respondenten. Istället för vilket land respondentens barn kommer ifrån gjordes kategorisering enligt världsdel, detta för att måna om respondenternas anonymitet. Min upplevelse är att det funnits svårigheter med respondenternas anonymitet då gruppen ensamstående kvinnor är relativt liten och många känner, eller i alla fall känner till, varandra inom gruppen. Det föreligger en risk att respondenterna känns igen inom denna grupp, min avsikt har ändå varit att så långt det är möjligt måna om varje deltagares anonymitet.

Under intervjusituationen är det viktigt att bibehålla konfidentialiteten samt fundera över konsekvenser av samspelet för intervjudpersonen. Intervjusituationen är maktasymmetrisk genom att intervjuaren ställer frågor och sätter ramarna för samtalet. För att skapa en trygg situation är det centralt att berätta om undersökningens syfte, vara uppmärksam på respondenten och lyssna noga samt att gärna avsluta med en kort sammanfattning av intervjun och låta uppkomna frågor ställas (Kvale, 1997). Min åsikt är att det är angeläget *vart* forskaren och respondenten ses för intervju. När det tillsammans med respektive respondent skulle bestämmas när och vart vi skulle ses poängterades från min sida att det viktigaste var att respondenten själv skulle känna sig bekväm.

Konfidentialiteten måste värnas om också vid utskrifter av det insamlade materialet. Det är samtidigt angeläget att reflektera över vad som är en tillförlitlig utskrift av muntliga uttalanden. Vidare hör det ihop med den analys som görs av materialet. Ett etiskt dilemma kan vara om respondenterna ska ha möjlighet att yttra sig och påverka de tolkningar som

gjorts av deras utsagor (Kvale, 1997). Utskrifterna som producerats av det insamlade materialet har avidentifierats genom att benämna respondenten som "R" och mig själv som intervjuare "I". Vid de tillfällen respondenter har nämnt namn, till exempel på sitt barn eller barnets ursprungsland, har det ersatts med "NN" och så vidare. Banden som intervjuerna dokumenterats på liksom textdokumenten har märkts och döpts enligt "Pilotintervju 1", "Pilotintervju 2", "Intervju 1" och så vidare tillsammans med aktuellt datum.

Enligt Lindblad (2004) är många forskare inom adoptionsforskningen själva adoptivföräldrar. Det har framförts åsikter om att adoptionsfenomenet hellre beskrivits i positiva ordalag och att utrymmet för de negativa sidorna varit litet. Dock bör det påminnas att vetenskapliga artiklar etcetera kritiskt granskas (Lindblad, 2004). En viktig fråga i och med detta är vem som har tolkningsföreträde i sammanhanget. Min mening är inte att rangordna vem som har tolkningsföreträde utan endast uppmärksamma att var och en gör sina tolkningar utifrån sina erfarenheter och kunskaper – så även jag som författare till denna uppsats.

Slutligen är det forskarens ansvar att kunna verifiera resultaten. Aktuella etiska frågor i det sista stadiet är, rapportering, återigen konfidentialiteten, samt eventuella konsekvenser för respondenterna och den grupp som de utgör exempel på (Kvale, 1997).

5.11 Presentation av respondenter

För att ge en bild av vilka respondenter som deltagit vid intervjuerna återges här vissa fakta. Genom att beskriva respondenterna i en text istället för att spalta upp och presentera varje kvinna var för sig med bakgrundsfakta garanteras kvinnornas anonymitet. Kvinnorna har vid intervjutillfällena varit mellan 39 och 45 år. Fyra av dem bor centralt i storstad medan två kvinnor bor i mindre tätorter och en kvinna bor centralt i större tätort/stad. Alla sju kvinnor är yrkesverksamma, vissa i mindre utsträckning då arbetet kombineras med föräldraledighet. Två av kvinnorna har uppgetts vara tjänstemannafamilj medan resterande fem kvinnor anser sig vara högre tjänstemanna-/akademikerfamilj. Respondenterna har alla varsitt adoptivbarn, en av kvinnorna har också ett biologiskt barn. Adoptivbarnen är för tillfället mellan två och fem år gamla varav sex utav dem kommer från länder i Asien medan ett barn är från ett land i Afrika. Barnen var vid tiden för adoption mellan tio månader och två år gamla. Till sist kan nämnas att respondenternas barn i majoritet är flickor.

5.12 Uppsatsens fortsatta disposition

Följande kapitel skildrar resultat och analys löpande. Kapitlet är organiserat på det vis att varje frågeställning, det vill säga tema, beskrivs var för sig. Frågeställningarna relaterar till varsitt teoretiskt perspektiv och som det beskrevs i fjärde kapitlet relaterar de i sin tur till tre olika stadier: pre-adoption, mötet och utveckling. Resultaten av de tre temana beskrivs under rubrikerna motiv, upplevelser och förväntningar, samt erfarenheter av identitetsskapande.

Vissa delar av resultatet återges som citat. För att värna om de deltagande respondenternas anonymitet har fingerade namn skapats för dem själva liksom för deras barn. Samtidigt kallas de berörda adoptionsländerna som stundtals nämns för exempelvis "Asienland" eller "Afrikaland". Genom att inte påvisa från vilka enskilda länder barnen kommer ifrån säkerställs familjernas anonymitet. Själv benämns jag som "I" i rollen som intervjuare.

Slutligen presenteras diskussionskapitlet där resultaten diskuteras och egna reflektioner förs fram. Därtill återfinns ett avsnitt om förslag till vidare forskning.

6. RESULTAT OCH ANALYS

Huvudresultaten i studien visar att kvinnornas främsta motiv till beslut om adoption har varit en längtan efter barn. De förväntningar som funnits inför föräldraskapet har varit både positiva och negativa. Vissa förväntningar har infriats, vilka kvinnorna därmed har varit förberedda på, medan andra förväntningar inte har realiserats. Ett annat huvudresultat visar att kvinnornas upplevelser av processen gällande föräldraskapet har förändrats från att inte uppleva sig som en förälder till att se på sig själv och sitt barn som en familj.

6.1 Motiv

Respondenterna hade var och en sin historia och upplevelse om hur det kom sig att de beslutat att skaffa barn och det genom just adoption. Det gemensamma var överlag en längtan efter barn. I och med adoptionen gjorde de ett val att vilja leva som en familj med barn. De har alla tagit tillvara på sin egen valfrihet och format sitt liv på det sätt de vill leva det (Heeger & Hof, 1974).

Anna (mamma till Kim) ger sin syn på varför hon valde att adoptera och nämner till en början chansen att få ge ett barn en trygg uppväxtmiljö.

*Att kunna ta hand om en liten fröken, ett litet barn. Hur underbart det skulle vara att känna att man kan ge ett barn en uppväxt, för det är **det** det handlar mycket om. Ah, men just det här att kunna ge ett barn en möjlighet att växa upp i en trygg miljö.*

Den tolkning jag gör av Annas uttalande är att det för henne dels är väsentligt att ett barn får en trygg uppväxt samtidigt som hon själv får chans att bidra till den tryggheten genom att ta hand om (adoptera) ett barn. Försättningsvis berättar Anna att den enskilda kärleken, att få och kunna ge ett barn enskild kärlek också spelar roll.

För det är ändå så, de här adopterade barnen, eller barn som är tillgänglig för adoption, en del kan bo på barnhem och det kan fungera bra på barnhem. Men just det här att ge ett barn enskild kärlek som man inte kan ge om man är på ett barnhem.

Min förståelse är att Anna anser det vara viktigt med enskild kärlek till ett barn vilket är skillnaden för om ett barn får växa upp i en familj eller på barnhem. Möjligheten att skaffa fler än ett barn kan också ses som en del av förklaringen, liksom att ålderskillnaden inte fick vara för stor. Således kan man säga att Annas plan om att forma sitt liv var att först och främst att skaffa *ett* barn, men hon blickade även framåt och funderade över möjligheten att skaffa ytterligare ett barn. Som Sartre (1986) uttrycker det är det vad som kan kallas en allmängiltighet som finns i alla människors planer om sina liv, vilket gör att andra människor förstår och tillsammans skapar det allmängiltiga. Anna fortsätter:

Jag kände, jag ville inte vara för gammal när jag adopterade. Skulle jag ha barn, skulle jag inte vara gammal. Alltså gammal förälder. Jag har alltid haft den tanken att det får inte vara mer än 40 år mellan mig och barnet. Det är min personliga åsikt. Inte mer än 40 år mellan mig och barnet. Och sedan känner jag att ska jag skaffa barn, vill jag ha möjligheten att möjligen få två barn.

En förklaring till att Anna anser att ålderskillnaden inte får vara för stor mellan henne och barnet kan vara den gängse samhällsbilden att människor idag ska vara mer ungdomliga och vitala än förväntat utifrån deras biologiska ålder. Det kan också tänkas att en större press åläggs adoptivföräldrar vad gäller att vara goda föräldrar vilket kan relateras till den

konstruktion som görs av kategorin adoptivföräldrar. Alternativet adoption för att skaffa barn beskriver Anna som ett för henne välkänt alternativ. Anna berättar vidare:

Då kändes det rätt. Det var en känsla jag hade, jag hade ju haft de här tankarna att adoptera, den tanken har ju inte varit främmande för mig alls. Jag var uppväxt med en nära kompis som hade en bror som var adopterad. Så att för mig att adoptera, 'JA det gör man ju'. Men sen så var det såhär, nä nu har det fallit på plats. Nu vill jag adoptera.

Min tolkning utifrån ett existentialistiskt perspektiv är att Anna gjort ett medvetet val att adoptera vilket föranletts av en tankeprocess som mynnat ut i att övervägandet har förverkligats. Att alternativet adoption varit ett tänkbart och tillgängligt tillvägagångssätt kan på olika nivåer förklaras genom att; det är juridiskt möjligt att adoptera som ensamstående (strukturell nivå) och att det inom Annas kontext funnits exempel på genomförd adoption (mikronivå).

Utifrån ett existentialistiskt perspektiv beskrivs det att människans särdrag är just hennes valmöjligheter (Heeger & Hof, 1974). Maria (mamma till Nova) uttrycker hur hon aktivt valde att skaffa barn.

Maria: /.../ Men sedan insåg jag att jag hade en stark längtan efter barn och att jag skulle bli väldigt ledsen om jag inte fick vara med om det. /.../ Och jag hade den här bilden, jag ville inte bli en bitter person.

I: Så om vi ska kalla det för motiv, så var det en längtan efter barn?

Maria: Ja absolut. Ja jag kände att det vill jag vara med om i mitt liv, jag vill verkligen... Jag har aldrig varit så här 'oh jag måste ha barn', men sedan tror jag att jag kom fram till att 'nä vad tråkigt att inte få vara med om det'. Jag kände också att det var skönt att adoptera, just för att man hinner och tänka så mycket.

Det existentialistiska perspektivet menar att människan skapar sig själv och det gör hon delvis genom sina val (Sartre, 1986). Det kan tänkas att människan skapar sig själv på ett sätt som speglar hennes föreställning om sig själv som person och om bilden av hur ens liv skall gestalta sig. Marias val av att adoptera tolkar jag som att hon manifesterat sin längtan efter barn. Genom beslutet och genomförandet av adoptionen skapade hon således sig själv.

6.1.1 Ett annorlunda motiv

Motiv till adoption i intervjugruppen var främst en längtan efter barn. Dock var det en respondent som hade ett annorlunda delmotiv vilket här återges. Therese (mamma till Pontus, biologiskt barn, och Love) berättar om hur hennes bild av sitt liv som vuxen såg ut när hon var barn och om motiven till adoption:

*Dels så tror jag att det är så att jag från början när jag var liten så ville jag ha många barn. Jag tänkte att jag skulle ha **sju** barn när jag var barn kommer jag ihåg och räknade högt upp och tänkte 'jo sju barn vill jag ha'. När jag tänker tillbaks på det så fanns det, det var aldrig att jag liksom tänkte 'oh jag träffar drömprinsen och vi ska ha barn'. Visst det skulle vara en man på något vis, men det var det att jag skulle ha många barn. Så när jag var ung, riktigt ung, så ville jag ha många barn.*

Min förmodan av Thereses uttalande är att hon redan som barn haft en inre bild av att hon skulle ha många barn som vuxen. Det kan tänkas att denna bild följt henne och skapat en allmängiltighet hos henne vilket i sin tur, kombinerat med andra aspekter, växt fram som en längtan efter barn. Therese berättar vidare och i följande citat kan det skönjas hur hon

definierar det som kan sägas vara värdefullt i livet och det som ger egentlig mening (Sartre, 1986).

Men sedan så var jag över huvud taget över 30 år och då fick jag min pojke (det biologiska barnet, min anmärkning). Och jag ville ju ha en stor familj egentligen från början, gärna lite stor och rörig familj så va. Den bilden fanns för mig att jag skulle passa i det på något vis. Som någon sorts grund, som någon sorts grundgrej på hur jag ville se mitt liv eller så.

Bilden som Therese hade var att hon skulle passa in i en ”stor och rörig” familj och tankegångarna till att utöka sin familj skildras härnäst.

Sedan separerade vi /.../ Och då var han två år och det kom väl ganska tidigt att jag ville nog ha fler barn. Och så, tiden går ju liksom och man vet att fertiliteten och allting avtar. Och skulle jag skaffa ett nytt biologiskt barn med en pappa, så måste man först träffa någon man tycker om, det är ju ett litet projekt, det tar en stund. Sedan om man har ett barn sedan innan så tycker jag att man måst provbo rätt länge liksom tycker jag innan man skaffar en unge till med den. Jag menar, jag insåg ju att jag kommer bli 40 innan det bara är färdigt till att skaffa ett barn och hur fertil är man då? Och liksom så är det ingen bra ingång i ett förhållande ’jag vill ha en unge till’, det tycker inte jag, inte riktigt så.

En tolkning jag gör av Thereses beskrivning är att hon noga tänkt igenom olika sätt om hur man kan skaffa barn. Alternativet att träffa en ny partner att skaffa barn med förkastades av Therese då hon anser att det inte är ett gott skäl att inleda en relation med. Mitt antagande av det resonemanget är att det i dagens moderna (västerländska) samhälle finns en bild av parrelationen som en institution som inte endast är till för fortplantning eller ekonomisk försörjning. En parrelation ska grundas på andra aspekter vilket gör att motivet att vilja skaffa barn inte ses som den främsta orsaken till en legitim relation. Föreläggningen talar Therese om de alternativ som förelåg för att hon skulle kunna förverkliga sitt val – att skaffa ytterligare ett barn.

*Jag kände att barn var prio ett /.../ Och det var ju då för att jag ville ha en större familj, **men** lika mycket för att jag ville ge storebror ett syskon. /.../ Som vuxen är syskon jätte-, jätteviktigt. Och så tät kontakt som jag har med mina syskon, det är så **jättevärdefullt** i mitt liv och det vill inte jag missunna mina barn. Så det var ju för Pontus’ (biologiska barnet, storebror i familjen, min anmärkning) skull också. Och likadant för det barnet som skulle komma, jag visste ju att det skulle få syskon också, så det var en viktig grej. /.../ För mig var det, det är viktigt med motiven tycker jag. Att det, ja det var inget andrahandsalternativ.*

Therese, som hade ett biologiskt barn innan hon adopterade, berättade att hon ville ge sitt första barn ett syskon samtidigt som hon ansåg det betydelsefullt att även det barn som skulle komma fick ett syskon. Thereses uttrycker att ”barn var prio ett”, hon ville ha fler barn och såg adoption som ett självfallet alternativ för att kunna genomföra det aktiva val hon tagit. För att använda Kirkegaards (Heeger & Hof, 1974) ord, kan det förklaras att Therese i sin existens har valt upplevelse av engagemang genom sitt beslut att adoptera. Jag tolkar Thereses motiv i förhållande till en inre bild hon har om hur det är att ha syskon. Thereses egna syskonrelationer är för henne mycket värdefulla och det kan förmodas att hon har en intention att ge sina barn detsamma (precis som hon själv nämner).

Intervjugruppen talade om de olika alternativ som förelåg när de beslutat om att skaffa barn. Alternativen kan sägas vara fyra stycken; att träffa en man och skapa en relation med för att

därefter skaffa barn, att gå ut på krogen och ”ragga upp” en man vilket således betyder att ha en tillfällig sexuell kontakt för att bli gravid, genomgå en insemination, eller adoptera ett barn. Alternativet att ha en tillfällig sexuell kontakt ansågs som ett oseriöst alternativ som det skämtades om. Gemensamt för kvinnorna var att de ville skaffa barn på ett sätt som ansågs legitimt. Det var viktigt att det sätt de valde att skaffa barn på skulle de kunna stå för och att det skulle kännas rätt gentemot dem själva, barnet och omgivningen.

6.2 Upplevelser och förväntningar

Den första delen i detta avsnitt beskriver upplevelser av första mötet mellan förälder och barn innan förväntningar inför föräldraskapet redovisas. Precis som Stern (1998) förklarar att det är en förändring att få barn ligger också en lång mental process bakom. Som Anna nämner har det varit en lång väntan och att sedan möta barnet och få det i ens vård (att jämföra med förlossning) upplevs och beskrivs som en livsupplevelse.

Oj det var omtumlande, det var fantastiskt. Det var, eeh, en livsupplevelse. /.../ När jag fick beskedet att jag hade fått barn och träffade denna lilla skrutta – det var en upplevelse! Jo så det var...det är nästan obeskrivbart.

Annas beskrivning att det var ”omtumlade”, ”fantastiskt” och ”nästan obeskrivbart” att få barn förstår jag som ett uttryck för den enorma förändring som det innebär att få barn.

Modersmentaliteten är föranlett av en process som får den nyblivna mamman att se på sig själv med nya ögon. Den nya identiteten, modersidentiteten, som emaneras ur modersmentaliteten blir assimilerad med kvinnans övriga jag först efter några månader tillsammans med sitt barn (Stern, 1998). Caroline (mamma till Frida) beskriver att andras bild av henne som person var att hon var mamma direkt efter att barnet kommit i hennes vård medan hon själv inte hade integrerat den dimensionen i sin självbild.

I: Kan du beskriva när du blev förälder/mamma? Var det en process?

Caroline: Jag tyckte ju definitivt att jag inte ens var en förälder.

I: När ni hade träffats då?

Caroline: Ja, för då var det så intensivt i Asienland, det var så väldigt... /.../ Och så i receptionen så sa de 'ja jag har en mamma och dotter här', och så insåg jag efter några sekunder att de syftade på mig och Frida (skratt). Jag och Frida stod ju där, men att det var 'mamma och dotter'. Alltså du vet, att synen på mig... Jag hade fortfarande inte kommit in i det.

Caroline fortsätter:

*Och sedan så, första tiden när jag skulle gå ut, gå ut med barnvagnen och så, så gick jag på stan och liksom 'här går jag omkring och leker mamma'. Men det var väldigt handfast det här med att bli förälder, hitta rutiner och komma in i det. Så jag tycker, det är en process och man växer in i det och för varje dag blir man mer och mer mamma och barn, och hör ihop. Och sedan plötsligt är det bara så. Det (barnet, min anmärkning) är en främling, men sedan lär man känna det mer och mer och då kommer det liksom. Det var ju **mitt** barn som kom till **mig**. Det kunde ju inte komma till någon annan, det var ju **mitt** barn. Men det finns ingen punkt så att **då** blev jag förälder/mamma.*

Det Caroline beskriver är en del av identitetsskapandet till att bli mor. Hon såg först inte sig själv som mamma när barnet kommit i hennes vård, utan det var något som växte fram med tiden. Caroline uppger att omställningen till att bli mamma handlade mycket om rutiner,

således kan det tänkas att de praktiska göromålen i föräldraskapet realiserades innan den känslomässiga aspekten, det vill säga modersmentaliteten (Stern, 1998). Min tolkning av detta är att Caroline i den inledande fasen av föräldraskapet inte hade internaliserat den nya identiteten, men att föräldraskapet gradvis växte fram vart efter Caroline och dottern lärde känna varandra.

Sandra (mamma till Ida) berättar om det allra första mötet med sin dotter som ägde rum i Asienland tillsammans med andra föräldrar som var där för att hämta sina (adopterade) barn.

I: Kan du beskriva hur var det för dig att bli mamma/förälder?

Sandra: Det var en...alldeles, alldeles underbart! Och omvälvande. Fruktansvärt nervöst, precis innan jag fick barnet, minuterna innan då var jag så nervös att jag höll på och svimma. Och det var ett gäng, vi var en grupp på fem stycken och den ena kvinnan och jag höll varandra så här krampaktigt. Men sedan så var det, det var faktiskt så att när jag fick henne så, ja det var bara så. Det där första var verkligen... Innan jag åkte och hämtade henne, man fick bilder och information om barnet och då knöt man ju an till henne utifrån bilden. Så den här liksom rädslan för, alltså jag var ensam... Och att hon skulle skrika hela nätterna, jag var laddad till tänderna kan man väl säga. Jag funderade mycket på det där och liksom...

Inför själva mötet med barnet påtalar Sandra den fysiska och psykiska anspänning hon upplevde. Detta uppfattar jag som jämförbart med den fysiska och psykiska kraftansträngning en kvinna upplever under förlossning. Hon nämner också att hennes anknytning till barnet påbörjats innan de träffats och då genom det fotografi hon hade fått av sitt barn. Genom bilden hade Sandra möjlighet att projicera sina fantasier om barnet samtidigt som den uppmålade fantasibilden uppdaterades då hon mötte det verkliga barnet (Stern, 1998).

Även Thereses upplevelse var att hon successivt blev (adoptiv-) förälder efter att hon träffat sitt barn.

*Therese: /.../ Jag har jättesvårt att säga det, man blir det på ett vis vid, naturligtvis vid barnbeskedet då. Och sedan blev jag det på ett annat vis när jag träffade honom och då var han i fosterhem. /.../ Så det var också gradvis där hur vi närmade oss varandra. Och så fick jag honom och så var han ju naturligtvis min. Och ansvaret var mitt och det var min pojk. Men sedan tyckte inte jag, när jag har tänkt på det efteråt så, var anknytningen inte jättelätt från min sida, för jag ville vara väldigt rättvis, jag hade ju ett barn sedan innan. Och man älskar inte ett barn lika mycket som ett som man har haft i några år liksom och det kändes... /.../ Så det har kommit gradvis, jag kan **inte** säga att det var vid en exakt...*

I: Så det var en process?

*Therese: Mer en process och... Ja så fort jag hade blivit tilldelad honom om man säger så, vid barnbeskedet, så var han ju min på det viset. Ansvaret var mitt och det var mitt barn, han skulle vara det resten av mitt liv, men känslomässigt så har det varit en process. Det har inte varit så här 'klick' liksom. Utan det har kommit... Nu **är** han min!*

Även Therese talar om att det var de praktiska omställningarna som internaliserades först för henne. Barnet var i hennes vård och det var hennes ansvar att ta hand om det. Den känslomässiga dimensionen upplevde hon som en gradvis process och anknytningen till barnet var vid tiden mödosam då hon redan hade ett barn sedan innan och i viss mån jämförde hennes egna känslor inför barnen (Stern, 1998). Den tolkning jag gör av den successiva processen att bli (adoptiv-) förälder är att olika steg i processen gör adoptionen mer och mer verklig. Det första steget kan tänkas vara barnbeskedet då den blivande föräldern tilldelats ett

barn och är på väg att bli förälder. Det kan tänkas att det från att vara en diffus upplevelse om att man ska ha barn upplevs som mer påtagligt att man ska få barn när man får barnbeskedet. Det andra steget kan antas vara när barn och förälder möts för första gången och därmed påbörjar en närmandeprocess. Fler steg i processen att bli förälder upplevs säkerligen vart efter tiden går och rollerna som förälder och barn blir tryggade.

6.2.1 Fantasibilden uppdateras

Maria berättar om den surrealistiska känslan hon upplevde inför adoptionen.

*Och jag var **jävligt nervös** för det här samtalet och brevet, jag kände liksom 'jag måste känna något, oh jag **måste** känna någonting'. Jag fick en bild på en liten bebis och det var inte verkligt. Jag kunde inte riktigt ändå fatta att det var verkligt förrän jag var där nere i Asienlandet. Det var surrealistiskt. Alltså, jag hade gjort allt teoretiskt. Teoretiskt, teoretiskt, du har gått kurser, du har diskuterat det, men det var inte verkligt då. Man vet ju att 'ja så här är det', men nej inte förrän vi träffades kunde jag känna att nu, det här är... Nästan första gången jag drog en barnvagn kändes också så här... Det är som när man kör bil första gången utan att någon sitter i bilen, någon kommer komma här och säga 'nä men är du inte klok? du kan inte göra det här'. Jag tyckte faktiskt det var läskigt. Det var lite jobbigt, det läggs mycket press på en, att man ska känna att det är fantastiskt och... Det fanns någon, det skulle hända, det skulle bli av, det blev verkligt på det sättet. Men nej jag kan inte säga att jag kände mig som en mamma där.*

Det Maria talar om, det vill säga faktumet att man ska få barn är en realitet medan moderskänslorna inte har växt fram, förstår jag som att det i identitetsskapandet att bli mamma också finns en press på hur man tror att man borde känna. Att man som blivande mamma ska vara överväldigad av positiva och fantastiska känslor. Men som Maria säger var det inte riktigt verkligt för henne att hon faktiskt skulle ha barn förrän hon och barnet träffades. Det kan tänkas att hennes vetskap om att det fanns ett barn som hon skulle adoptera skapade en fantasibild som hon valde att hålla nertonad i väntan på att de skulle mötas (Stern, 1998).

Som tidigare nämnt skriver Stern (1998) om det fantasibarn som den blivande mamman skapar vilket Caroline ger exempel på genom hennes upplevelser.

*Först när jag tittade på bilden så var det helt blankt. Jag tror man är så anspänd när man öppnar det här kuvertet så att man är alldeles blank. Och sedan hade jag tänkt på det här mycket, kollat på nätet, alla barnbesked och bilder. Och hon såg så annorlunda ut. De brukar vara så påbyltade som små paket och så har de, de här sneda ögonen och bulliga kinder och /.../ Men hon, hon satt på en gård, i pyjamas, barfota... Och så var hon jätteblek, så liksom 'jaha är det **så** hon ser ut?'. Jag tror att det är någon slags, man har en slags 'bomullsvägg' liksom där och sedan sakta så ja... Och sedan i och med att på bilden såg hon ut som en stor tjej, men sedan när jag tog på henne vanliga kläder så var hon ju liten och hon är lik sig själv på den där lite oredigerade bilden eller vad jag ska säga med pyjamas och det där. Och inga skor på sig (skratt).*

Min tolkning är att Carolines fantasibild av sitt barn skapades utifrån den information och de bilder hon sett av andra barn som blivit adopterade. Caroline uttryckte en slags förvåning inför hur hennes eget barn såg ut. Fantasibilden uppdaterades först vid anblicken av det foto som följde med barnbeskedet och sedan vid mötet mellan henne och dottern vilket ses som en naturlig del i processen enligt Stern (1998). Caroline fortsätter:

Jag var nog lite för kaxig, för jag hade passat väldigt mycket barn. Och trodde lite att jag skulle glassa omkring med min barnvagn och sitta på fik med de andra mammorna (skratt). Men det är ju en helt annan sak att ha barn, alltså egna barn eller passa barn. Som förälder måste man vara pedagogisk i varje given situation, vilket man inte är... Så det var mycket svårare än vad jag trodde. Även om man är jättevan vid barn och hur mycket än andra föräldrar har berättat för en hur det är så hör man bara en del. Och så tänker man 'jag ska nog göra så och...'.

Förväntningarna på det kommande föräldraskapet beskrivs delvis genom att Caroline hade en bild av sig själv som mamma då hon exempelvis skulle träffa väninnor på café. Den första tiden upplevdes som svårare vilket, enligt min förståelse, delvis kan bero på de inre föreställningar och förväntningar hon haft på det kommande föräldraskapet.

Att bli förälder innebär många skilda förväntningar, men kan också innebära press på hur man skall känna och vad man skall göra. Maria ger exempel på detta.

*Och under den tiden så börjar man gå kurser. Och man börjar prata och så börjar man träffa folk och det **snackas!** /.../ Det är ju det man säger, baby blues, liksom att man tror att man ska övervældigas av mamma-känslor och så gör de inte det och så blir det... Jag trodde... Jag var nog lite rädd att jag inte kände allt det här, som en del säger att 'oh när jag såg bilden så blev allt klart och bitarna föll på plats'. 'Varför känner jag inte det här? Är jag fel? Är jag dum i huvudet? Shit'. Och så blir man lite rädd till och med. 'Varför känner inte jag det här?'. Men å ena sidan, 'skärp dig' det är klart alla känner olika. Men nej, det var nog lite press, innan jag liksom talade med mig själv och 'skärp dig, det här är ingen fara'.*

Förväntningar föds i samspel med andra människor och som Maria nämner upplevde hon att andras förväntningar införlivades i henne och blev hennes egna förväntningar så småningom. Maria sätter också ord på de känslor som inte anses lika berättigade för en blivande mamma, det vill säga avsaknaden av upprymda känslor inför det faktum att man ska bli förälder. Maria fortsätter:

Jag visste vad jag ville, men helt plötsligt 'klarar jag det här?', 'vill jag det här?', 'eftersom jag inte känner det här, är jag fel?', 'jag kanske inte ska göra det här?', 'jag kanske är helt fel person?'. Så att absolut, det var mycket som snurrade där på det sättet. Ibland var jag tvungen att ta upp bilden (på barnet, min anmärkning) och kolla liksom. Ibland kände jag, jag försökte tolka in saker i bilden, men det gick inte heller riktigt, sådär.

Det Maria talar om är en viss ambivalens om den egna förmågan att klara av det kommande moderskapet vilket är en känd företeelse för blivande mammor (Stern, 1998). Hon nämner en känsla av farhåga då hon inte kände de "mamma-känslor" som en blivande mamma anses bör känna, samtidigt står hon fast i sitt beslut att adoptera och resonerar som så att alla känner olika inför att bli mamma och ger sig själv acceptans för de känslor hon har.

Föräldraskap kan skilja sig åt på olika sätt, exempelvis om man jämför att bli förälder till ett biologiskt barn eller att bli förälder till ett adopterat barn. Det kan förmodas att förväntningar varierar beroende på om man väntar ett biologiskt eller ett adopterat barn. Therese hade redan ett (biologiskt) barn och adopterade sedan ett barn. Här nedan följer Thereses tankar om förväntningar inför adoptivföräldraskapet.

Ja det finns ju saker som skiljer på det tycker jag. Det gör det. Framför allt så handlar det ju om åldern då. Att han var så pass stor när jag fick honom. /.../ Om adoptioner

hade jag ju läst mycket mer och liksom hade jättemycket så här 'så ska det vara, och så ska det vara, och så ska man titta på tecknen'. /.../ Jag var beredd på att få ett ängsligt barn. Han hade varit med om mycket separationer och så, jag trodde han var rädd och ängslig och ett lite försiktigt barn på något vis. Men det är ju ofta tvärtom, det är väldigt starka barn som har överlevt det här innan. Och dessutom vara, eller ha fått reda sig själva liksom.

Det Therese förväntade sig var ett barn som skulle vara rädd och ängsligt då det utsatts för flera separationer. Mitt antagande är att hon skapade förväntningar till exempel utifrån den litteratur om adoptioner som hon läst. Stern (1998) menar att modersmentaliteten blir mer verklig efter det första mötet mellan mor och barn för att sedan bli befast efter några månaders utveckling tillsammans. Min tolkning är att en kvinna som redan är mamma har internaliserat modersmentaliteten i sin identitet, men att den modifieras när kvinnan skaffar fler barn. På så sätt kan det förmodas att den modersmentalitet som Therese redan besatt (då hon hade ett barn sedan tidigare) genomgick förändringar i och med det nya föräldraskapet.

6.2.2 Positiva och negativa förväntningar

Först i detta avsnitt vill jag klargöra begreppen föreställningar och förväntningar som används. Föreställning kan beskrivas som allt det som kan uppfylla vårt medvetande utom självmedvetandet, medan förväntning är något en person hyser förhoppning eller farhåga om (Nationalencyklopedin, sjunde bandet, 1992, sid. 200 & Svenska Akademiens Ordlista, 2006). Min förståelse är att våra föreställningar är konstruktioner och att förväntningar är inneboende i föreställningarna/konstruktionerna. Som blivande mamma finns både positiva och negativa föreställningar som det fantiserar kring. Sandra berättar:

Ja det är ju det man försöker, otroligt mycket gör man ju det (skratt)! Jag försökte liksom se mig och barnet i olika situationer. /.../ Ja men du vet... Det finns massa konstiga föreställningar man kan göra om saker och ting om allt som kan gå snett och sådär.

Sandra påtalar att hon fantiserade om sig och barnet samtidigt som hon också oroades över saker som kan gå fel. Både glädje och oro över det kommande moderskapet och den nya familjen är vanligt i den förändringsprocess som sker i blivandet av en mor (Stern, 1998). En uppfattning av att man som blivande mamma skapar föreställningar om sig själv och barnet är att det dels är ett sätt att förbereda sig på att man över huvud taget ska bli förälder, samt att det kan ses som en förberedelse att se sig själv i kommande situationer och hur man då kan handla.

Hur föräldraskapet upplevs beror till viss del på de egna förväntningarna, som också förändras under processens gång. Maria berättar:

*Det har varit precis, eller ja 'precis' det är ju svårt att föreställa sig hur det ska bli, men i och med att jag tänkt mycket att jag kommer vara själv och ta mycket ansvar. Första tiden var det bara mormor som kunde hjälpa till och avlasta, så att det skulle bli jobbigt det var jag beredd på. Hon (Marias dotter, min anmärkning) har varit så himla bra, hon är ett snällt barn om man nu får säga så. Det har funkat... Vår anknytning, **det** är mycket som man pratar om. Allt som kan gå **fel** med anknytningar åltas. /.../ Och det funkade jättebra från första stund mellan oss nästan tycker jag eller så där. Det har inte varit någon tvekan på något sätt. Så jag är nog mer positivt överraskad, anknytningen har gått bra, hon är frisk och glad och... /.../ Så på sätt och vis har det varit enklare än vad jag har målat upp. Det känns som om det är väldigt mycket som kan gå fel och sen gör det inte det.*

Vissa av de föreställningar vi skapar infrias senare genom våra upplevelser. Marias föreställning var delvis att hon skulle vara ensam i rollen som förälder och få ta mycket ansvar. Förväntningen om att få ta mycket eget ansvar förverkligades, men det har också varit överraskande att det har fungerat bättre än förväntat med tanke på anknytningsprocessen och den uppmålade bilden. Stern (1998) skriver om de fantasibilder som kvinnan skapar. Det kan tänkas att Marias bild (föreställning) av den kommande anknytningsprocess som hon och dottern skulle genomgå var färgad av diskussioner som hon deltagit i. Hon var förberedd på att anknytningsmönster kan se olika ut och upplevde själv att det gick bra för henne och dottern från första början.

Förväntningar kan ses som en del i förberedelseprocessen inför att bli förälder. Therese berättar om något som hon inte hade förväntat sig och därmed inte var beredd på.

*Medan min stora pojke då, liksom, hade jättesvårt med detta och **det** hade jag nog inte riktigt förberett mig på. /.../ Jag kände 'oh är det så här jobbigt att ha barn?', det hade jag inte fattat (skratt). Det är inte lätt och vara ensamstående mamma och sedan ha två... Så ja det är... Det har varit mer arbete på något vis och kräver mer och jag känner att det kommer göra det också. /.../ Det är klart, jag var ju mamma redan när jag fick honom, det är inte mitt första barn. /.../ Så att det var ju ingen sådan stor förändring i mitt liv som jag tror det är för många som ensamstående.*

Thereses upplevelse av att bli mamma en andra gång var att det inte var någon genomgripande förändring för henne. Hon var mamma och fick ytterligare ett barn i sin familj. Som Therese beskriver det var hon inte beredd på det första barnets reaktion och upplevelsen av att ha utökat familjen var att det var mer påfrestande att som ensamstående mamma ha två barn än ett barn. Min tolkning av detta är att det funnits aspekter i (adoptiv-) föräldraprocessen som Therese inte förväntat sig vilket fick konsekvenser i det dagliga livet som hon fått hantera.

Som en individ utan barn har man vissa rutiner, men som Stern (1998) skriver är det nödvändigt att den nyblivna föräldern integrerar de nya förändringarna och anpassar sina rutiner efter barnet och dess behov. Sandra berättar om hennes erfarenheter från den första tiden med dottern.

*Det kanske är en mild överdrift i och för sig, men jag kände det som, ja det kändes märkligt. Från början var det helt så här att man liksom inte riktigt följde med takten i barnet, alltså känner av barnet. Ju mer säker man bli i föräldrarollen ju mer kan man ju göra det. /.../ Hon har ätit ordentligt från första början och alla de här basfunktionerna, det kände jag det har ju också hjälpt **mig** att hitta en trygg plattform. /.../ Det är ju också det här med att också våga lita på sin känsla.*

Upplevelsen av att ha ansvar för en annan individ förändras i takt med att mamman och barnet lär känna varandra. Sandra beskriver, precis som Stern (1998) tar upp, att det är viktigt att lita på den egna förmågan. Mitt antagande är att det är angeläget att uppmärksamma, i närmandeprocessen mellan adoptivbarn och förälder, att barnet redan har invanda rutiner. En långsam anpassning från båda parterna torde vara nödvändig för att finna det egna samspelet att bygga tillvaron på.

Att få barn är som Stern (1998) beskriver en stor omställning i en kvinnas liv. Josefin talar om sina upplevelser och förväntningar.

Det var lättare än vad jag trodde, sen var det en enorm omställning. Jag tyckte alltså att den stora omställningen... Det som var jobbigt var de praktiska omställningarna. Det här med att jag tyckte jag lagade mat 24 timmar om dygnet. Jag gjorde inget annat än att laga mat, diska, laga mat, diska – det var allt jag gjorde.

Josefin fortsätter:

Men framför allt, det är roligt, mycket roligare än jag trodde (att vara förälder, min anmärkning). /.../ Eller ja, jag visste att det skulle vara roligt, men så roligt? Alla fokuserar bara på det jobbiga, jag hade liksom räknat... /.../ Jag hade räknat med 75 % jobb och 25 % roligt. Och så var det 90-95 % roligt och 5-10 % som alltså är jobbigt.

I de två ovanstående citaten beskriver Josefin de praktiska omställningarna vilka upplevdes som mest påtagliga i den nya familjesituationen efter adoptionen. Konstruktionen av den nya tillvaron var att det var roligare än förväntat. Respondentens bild av det kommande föräldraskapet innehöll mer ”jobb” och mindre ”roligt” (Hacking, 1999). Min tolkning av Josefins konstruktion av föräldraskapet är att den är beroende av de förväntningar hon hade om föräldraskapet, vilka har skapats ur en process som växelverkat mellan henne och omgivningen. Josefin berättade även att hon upplevt att hon fått ta del av mycket negativa upplysningar inför adoptionen, till exempel att ”alla barn är språkskadade, alla barn är distanslösa”. Svårigheten ligger i att informera de blivande föräldrarna utan att medverka till att skapa entydigt negativa förväntningar av adoptivföräldraskapet. Eventuella problem hos barnet kan föreligga, men hur de upplevs av den blivande adoptivföräldern skiljer sig åt.

6.2.3 Ensam ska vara stark

Stern (1998) påtalar att det som skiljer mammor från andra kvinnor är det totala ansvar de har för en annan individ, föreställningen kan införlivas i den egna uppfattningen så pass att kvinnan kan känna skuld över att till exempel lämna bort sitt barn någon timme. Therese skildrar sina tankar kring detta:

Det hade nog varit bättre att lämna över lite mer, jag tror inte det hade varit farligt om jag hade haft barnvakt ett par timmar någon gång. Men jag tänkte 'nej man lämnar inte bort sitt adopterade barn'. Så hade jag inte gjort idag, jag hade tagit lite lättare på det tror jag. Vissa är ju mer noga med den här biten och som fortfarande har... Andra är väldigt noga i årtal med detta, men jag, jag pallade inte det riktigt. Så det funkar. Det är ju olika vad man har för åsikt och så hur man vill ha det.

Therese tar upp en viktig föreställning som hon internaliserat, nämligen föreställningen om att man inte lämnar bort sitt adopterade barn ens för ett par timmar (Hacking, 1999). Med den föreställningen i sitt sinne agerade hon på ett visst sätt och för att uppfylla föreställningen lämnade hon inte heller bort sitt barn. Som hon nämner är hennes efterkonstruktion att hon skulle ha tonat ner den föreställningen och låtit sig agera annorlunda. Jag tänker att vi människor starkt påverkas av vad andra tycker och hur andra hanterar sina dilemman vilket kan bidra till en förståelse av Thereses agerande. En annan tolkning är att alla känner behov av att passa in i en grupp och som medlem av gruppen gör man sitt bästa för att passa in och inte bli en avvikare.

Något som åtskiljer par och ensamstående som adopterar kan vara just det totala ansvaret som den ensamstående ensam får bära i sin roll som förälder. Maria redogör för hur hon tänkte inför det kommande föräldraskapet.

I: Men det var just så du hade föreställt dig innan adoptionen att det skulle vara mycket ansvar i det ensamma föräldraskapet?

Maria: Mmm, ja det var så jag gick in i det, det är hon och jag nu. Och det är jag som får fixa det här. Det är ju skitsort, men... Men de här tre åren (som adoptionsprocessen tog, min anmärkning) då för mig, eller nu är det nästan fyra-fem år, de är rätt bra. Då har man tankarna, hur det ska göras och fixas.

I: Processen ger en bra grund då man hinner tänka igenom...?

Maria: Ja, även om man inte tycker det just då, så för mig var det det. Jag kunde tänka länge och så...

Den långa adoptionsprocessen, som varar längre än en graviditet, kan ses som en nödvändig process för att förbereda sig mentalt inför föräldraskapet (Stern, 1998). Den mentala delen hinner bearbetas liksom att ordna med praktiska saker, till exempel att inreda ett rum till barnet, handla kläder eller ordna med föräldraledighet. En förståelse av Marias beskrivning är att adoptionsprocessen ger tid för funderingar vilket stärker den blivande föräldern som ska skapa sig en ny roll.

Vissa upplevelser av föräldraskapet, till exempel ökad känsla av sårbarhet, kan vara oväntade vilket för med sig att föräldern inte är beredd på hur denne ska hantera olika känslor eller situationer. Josefin beskriver detta:

Det har jag hört många ensamstående mammor som säger att 'jag trodde inte det skulle bli så ensamt att vara glad'. /.../ Återigen det här att man är så förberedd på det jobbiga, man är inte förberedd på glädjen. Och att det faktiskt kan vara glädjen som är det som är ensamast. /.../ Men som sagt, jag vet inte, kanske att någonting som jag skulle faktiskt vilja och det har jag även hört från par, det man saknar i utbildningen om man tänker på förväntningar, det är ju att man talar så lite om glädjen och vad det gör med en. Och sårbarheten i att vara glad. /.../ Hur fruktansvärt sårbar man är i sin glädje, att nästan den, nästan den delen som är svårast. Det är inte det jobbiga som är svårast, det är man så inställd på, det förväntar man sig. Men att lyckan är så mycket svårare än vad man tror.

För att klargöra uppbygganden av en matris så är min förståelse att till exempel begreppet familj kan finnas inom en föräldramatris eller tvärtom, begreppet förälder kan finnas inom en familjematris. Respektive matris innefattar idéer, begrepp och konstruktioner som gör det begripligt att förstå den enskilda sociala inramningen där ett särskilt begrepp är aktuellt. Om vi tänker oss en föräldramatris (Hacking, 1999) där det ryms idéer och konstruktioner om hur föräldraskapet är så finns en mängd olika idéer. En idé som kanske inte är specifik endast för ensamstående adoptivföräldrar, utan för ensamstående föräldrar som grupp, är den avsaknad av ytterligare en partner som ser det särskilda, det speciella med just det egna barnet. Josefin uppger att man förbereds för det som är arbetsamt, men upplevelsen av glädje över barnet och att inte ha någon som förstår den glädjen kan vara påfrestande. En tolkning som jag gör av utsagan är att ensamstående adoptivföräldrar kan befinna sig i en situation där de måste kunna hantera positiva och negativa känslor främst intrapersonellt, men även interpersonellt. Jag menar att när en person hanterar sina känslor i sin inre dialog i kombination med sina copingstrategier så handlar det om en intrapersonell hantering, medan när en person söker stöd i relationen till en annan person så hanteras känslorna interpersonellt.

Ur intervjugruppen har det erfarits att det i samband med det ensamstående adoptivföräldraskapet kan talas om en utsatthet. Tecken på utsatthet är exempelvis att adoptivföräldrar kan drabbas av omgivningens rasistiska åsikter och (negativa) åsikter om adoptioner generellt. Ytterligare tecken på utsatthet hos ensamstående adoptivföräldrar är

frånvaron av en till förälder i familjen vilket kan yttra sig genom omgivningens uppfattningar eller adoptivföräldrarnas egna upplevelser av föräldraskapet. Utsattheten, enligt mitt antagande, härrör ur det annorlunda som det ensamstående adoptivföräldraskapet definieras som utifrån den rådande normen om kärnfamiljen med två föräldrar. Jag menar samtidigt att utsattheten genereras i de samhällsstrukturer där kvinnors självständighet och handlingsutrymme slår tillbaka på patriarkala strukturer. Det finns således en maktaspekt att uppmärksamma vad gäller denna utsatthet.

6.2.4 Att vara katt bland hermelinerna

Att vara ensamstående förälder kan ses som speciellt och att vara ensamstående adoptivförälder kan ses som än mer speciellt utifrån den vanligt förekommande normen om att vara två föräldrar i en familj. Maria berättar om hennes tankar kring ett ensamstående föräldraskap:

Ja först och främst är man ju ensam och man måste tänka igenom lite det här... Att inte kunna ge en pappa, eller en annan person. Att inte... Det kan kännas lite jobbigt. Att jag skulle vilja ha en man, inte – alltså för hennes skull. /.../ Och sedan att man är ensam tidsmässigt. Och kanske ekonomiskt också. Alltså blir jag arbetslös, så blir jag arbetslös. Så det kan ju vara en press. Är man två är man ju en säkerhetsbuffert för varandra liksom, förhoppningsvis. Jag vill ha det väldigt tryggt så där. /.../ Jag vill veta att jag har råd med det här och att vi ska kunna ha råd med en resa någon gång eller att jag ska ha råd att vara ledig på somrarna lite grann.

Om vi återigen tänker oss en matris (Hacking, 1999), men nu en familjematris, så har den förändrats genom tiderna och ser olika ut i olika kontexter världen över. Den gängse bilden är dock vanligen en mamma, en pappa och deras barn. Maria beskriver att hon för sitt barns skull skulle vilja ha en man. Motivet till det kan vara föreställningen om hur en familj ska te sig eller för att underlätta för barnet som då skulle passa bättre in i andra människors föreställningar. Maria påtalar även att det finns olika aspekter av att vara ensamstående adoptivförälder, till exempel tidsmässigt och ekonomiskt. Ett sätt att förstå detta kan vara att man som ensamstående förälder måste uppmärksamma hur man planerar sin tid och ekonomi mer än ett föräldrapar som kan stötta varandra.

Även Caroline tog upp det faktumet att barnet kan sakna ytterligare en förälder i familjen.

Ja, vad som är specifikt kan ju vara längtan efter en pappa. Helst skulle han vara som Emils (i Lönneberga, min anmärkning) pappa (skratt), jag vet inte vad hon...

Caroline fortsätter:

Jag kunde känna mig rätt sviken i början därför att jag... Så det kändes liksom sådär 'kan du stötta mig? Jättebra'. Jag tror inte man ska isolera sig... /.../ Och ibland var jag gråtfärdig, men det var bara att bita ihop...

En beskrivning som görs av Caroline av det ensamstående adoptivföräldraskapet är den längtan efter en pappa som kan finnas hos barnet. Det ensamstående föräldraskapet kan vara påfrestande då föräldern dels i tillvaron med barnet måste bemöta denna längtan efter en pappa (eller ytterligare en förälder i familjen) samt förklara för omgivningen hur familjen valt att leva (Sartre, 1986). Det tycks finnas någon sorts allmän föreställning om adoptivföräldrar som präktiga eller duktiga och därför kan det som ensamstående adoptivförälder vara svårt att be om hjälp för att bemästra tillvaron. Man vill leva upp till föreställningen om adoptivföräldrar samtidigt som det kan behövas hjälp och stöttning utanför familjen för att få

det hela att gå runt (Hacking, 1999). Min tolkning av detta är att Caroline vid vissa tillfällen pressat sig själv att klara av tillvaron som nybliven förälder för att kunna ingå i den egna föreställningen om hur en adoptivförälder ska vara.

En del i förberedelserna inför det kommande föräldraskapet är att uppmärksamma hur andra hanterar sitt föräldraskap, vilket Maria ger exempel på.

*Maria: /.../ 'Det där ska inte jag göra' /.../ 'så här ska jag göra'. Man spanade in vad andra gjorde och försökte hitta, ja lite rätt och fel, eller ja **min** värdering. 'Det här barnet verkar bra, hur gör de föräldrarna?' /.../ Det är rätt logiskt, man börjar ta in och titta mycket mer på folk med barn så där på ett annat sätt, kanske lite vetenskapligt. Nä men förut hade det inte varit så **intressant**, jag var ingen barnälskare så där som älskar alla barn och slängde mig fram till en barnvagn när den kommer till jobbet.*

I: Så det var en förberedelse från din sida till ditt föräldraskap?

Maria: Ja det var det nog, lite så där. Absolut. Och lite det där försöka tänka sig in, man vill bli en bra förälder, man vill inte göra misstag.

Som en förberedelse av det egna föräldraskapet insuper den blivande föräldern andra föräldrars tillvägagångssätt likväl som att upplevelserna av ens egna föräldrar och hur de skapade tillvaron i familjen begrundas (Stern, 1998). Att studera och reflektera över den kommande föräldrarollen och hur personer i ens närhet hanterar den tolkar jag som en naturlig förberedelse till att bli förälder. Det kan tänkas att genom att se på andra hur de exempelvis behandlar och uppfostrar sina barn så blir den blivande föräldern medveten om vad som eventuellt kan fungera för denne själv när föräldraskapet blir verkligt.

Som ett par av de tidigare citaten visar är det ensamstående adoptivföräldraskapet påfrestande då föräldern ensam har ansvaret för sitt barn. Det för oss vidare till betydelsen av att ha ett nätverk runt familjen vilket Sandra beskriver.

Utan det är ju enormt viktigt med stöd. /.../ Ja så det är enormt viktigt med nätverk. Och vi är några stycken, det är vi två (Sandra och en väninna till henne, min anmärkning) som har liksom haft mest kontakt, men så är det inte bara ensamstående utan adoptivpar liksom också. Och man umgås, det är mycket för att man förstår varandra och ja men du vet, det underlättar.

Nätverket ses som en betydelsefull del i sammanhanget när man som ensamstående har adopterat ett barn. Ett kännetecken för ett ensamstående adoptivföräldraskap är att man är ensam ansvarig för barnet, men det betyder inte att familjen är ensam utan det kan finnas många personer runt om. Vuxna liksom barn behöver social interaktion och tack vare ett nätverk finns möjlighet att tillgodose de behoven. Den vuxne kan behöva avlastning eller någon att bolla sina funderingar med, medan det för barnet kan vara betydelsefullt att leka med jämnåriga och utveckla den sociala förmågan.

Vad som är det specifika med adoptivföräldraskapet kan beskrivas på olika sätt. Josefin ger sin syn på vad det innebär.

*Att man hela tiden måste förhålla sig till att barnet faktiskt har rätten till sin bakgrund. /.../ Alex **är** ju min dotter, jag menar, det är bara så. Men hon är inte, vad ska man säga, hon är inte **bara** min dotter, så skulle jag vilja säga. Vi är åtminstone, vi är ju, i mitt fall så finns det, eller vårt fall, Alex' fall så har hon tre föräldrar. Hon har en biologisk mamma och en biologisk pappa och hon har mig, vi är tre föräldrar. Det som är det specifika är att hitta ett bra sätt att förhålla sig till, att man livet*

igenom delar föräldraskapet. Jag ser det så, jag upplever det som att vi delar på ett föräldraskap. Jag och hennes biologiska föräldrar. Att förhålla sig till barnets historia.

Som Josefin nämner är det, det adopterade barnets historia något som föräldern alltid måste förhålla sig till på ett eller annat sätt. Hennes sätt att bemästra det är att se det som ett delat föräldraskap. Det kan tänkas att Josefin hämtar inspiration till sitt föräldraskap genom föreställningen och att detta förhållningssätt påverkar hennes upplevelser av att vara mamma (Stern, 1998). Josefin fortsätter:

Sedan är det specifika ju förstås att man också måste förhålla sig till omgivningens inställning till det här med adoption. /.../ Man måste förhålla sig till omgivningens bild av folk som, det kan variera väldigt mycket, allt från 'oh vad du är snäll som tar emot detta stackars barn', och det är jag inte alls. /.../ Jag ville ha barn punkt! Och det här kändes som ett bra sätt för mig. Men att förhålla sig till omgivningens bild av att hur godhjärtad jag är, till omgivningens bild att 'du kommer aldrig kunna älska henne som om hon vore din'. Omgivningens bild kan vara både överdrivet positiv och överdrivet negativ. Och att hantera det...

En annan sak som är specifikt för adoptivföräldrar och som de måste förhålla sig till är alltså omgivningens åsikter. Josefin berättar vidare:

Den praktiska biten med de extra svårigheter som ett adoptivbarn har, är också något man måste förhålla sig till.

Josefin påtalar också att ett särskilt faktum att ta hänsyn till som adoptivförälder är att hantera eventuella (fysiska eller psykiska) svårigheter som adopterade barn kan ha. Fortsättningsvis säger Josefin:

Det här, den känslomässiga biten med barnet, den känslomässiga, sociala och praktiska biten med barnets bakgrund. Som nu när vi sammanställer rapporter och liksom, Alex är ju min men jag måste ändå rapportera om henne fram till hon fyller 18. Det har jag i och för sig inget emot, tvärtom jag tycker det är jättebra. /.../ Jag tror att som adoptivförälder måste man vara inställd på att det är inte bara vi två. Jag är bara Alex' mamma och inget annat, men hon är inte bara min. Och också detta att man måste kunna hantera omgivningens, ja 'underligheter'. Det finns mycket åsikter och fördomar och allt möjligt. Nä men de två bitarna tycker jag är specifika.

Ytterligare en sak som skiljer ut adoptivföräldrar är den interferens de har från till exempel det adopterade barnets land eller adoptionsorganisation i form av den rapportering som görs av barnet.

6.3 Erfarenheter av identitetsskapande

Inför det blivande barnet och föräldraskapet existerar det säkerligen både positiva och negativa känslor. Det kan dock antas att det diskuteras mer kring positiva än negativa känslor vilket kan vara relaterat till känslorna skuld och skam. Caroline ger exempel på en känsla som upplevs oberättigad bland adoptivföräldrar.

Jag tycker över huvud taget att adoptivföräldrar även par känns väldigt präktiga. Jag tror att de har en sådan här image eller fasad. Jag tror att dagen efter överlämnandet så höll ju alla, jag vet inte, alla höll en, ja vad heter det 'stiff upper lip', nej men liksom alla höll masken. Och sedan ett år efteråt, på den där återträffen, vi träffades och... Vid överlämnandet så gick jag ut ur det rummet för det var så kaotiskt där inne

och skrikigt. Och då visade det sig sedan när vi träffades, väldigt många tyckte att det varit jättejobbigt och ett trauma. Man var jättelycklig och det ska vara fantastiskt det här, ja nästan som när folk kommer hem från förlossningen och beskriver en baby blues. Och adoptivföräldrar kan ju känna motsvarande, men det får man ju inte lov och göra så länge som man har kämpat och velat och önskat och längtat efter det här barnet, så får man inte lov. Och det är bra, det talas mycket mer om det nu. Jag vet att adoptionsorganisationerna tar upp det.

En allmän föreställning är att när man får barn ska familjen vara lycklig, men som Caroline berättar var hennes första möte, det vill säga överlämnandet av barnet, en kaotisk upplevelse. Samtidigt som hon kände lycka upplevde hon situationen som ansträngande. Vid ett senare tillfälle framkom det att fler föräldrar känt att situationen vid överlämnandet av barnen var mödosam vilket kan ha givit Caroline bekräftelse för hennes egen konstruktion av upplevelsen. Caroline nämner också hur hon gör en indelning av adoptivföräldrar som "präktiga" som är hennes uppfattning av den kategorin. Det kan tänkas att Caroline själv befinner sig i vad som kallas interaktiva kategorier, det vill säga, utifrån hennes uppfattning om kategorin "adoptivföräldrar" har hon anpassat sitt beteende. Det sker således en växelverkan mellan kategoriseringen och henne själv (Hacking, 1999).

Hacking (1999) redogör för att det inom en matris skapas idéer och begrepp. Hur utvecklingen inom föräldraskapsmatrisen beskrivs är beroende av inom vilken kontext det äger rum. Anna förklarar hur hon upplevt utvecklingen av sitt föräldraskap.

Ja man är tryggare som förälder nu, det är liksom, en trygghet. Gör man rätt, gör man fel? Mycket när det gäller adoptioner över huvud taget pratar man om anknytning. Vågar man släppa? Vågar man säga att 'ja men du kan gå dit bort'. /.../ Så att då, den oron känner man inte idag. Ingen skulle över huvud taget få komma för nära i början. 'Tänk om jag inte knyter an tillräckligt?'. Sen är man ju mycket tryggare, man blir tryggare ju mer man har varit förälder. Det (barnet, min anmärkning) har ju också möjlighet att prata, att verbalisera vad hon vill och inte vill.

Även Sandra beskriver utvecklingen i föräldraskapet.

Men sedan så när jag fick henne i min famn, det går så stegvis. Och så kommer man hem, och så tycker jag att i och med hennes olika åldrar, utvecklas vår relation med det såklart.

I likhet med Sandra talar också Caroline om den gradvisa utveckling hon upplevt i föräldraskapet.

Ja man växer ju själv in i uppgiften, så nu tycker jag ju inte... Alltså nu vet jag ju vad det innebär och man har fått sina rutiner och man blir ju helt enkelt van. Alltså, man hör ihop så tight och man glömmer liksom bort allt det jobbiga för man gör ju allting, man gör ju allt för sitt barn. Det blir ju så naturligt.

Det Sandra och Caroline konstruerar i sina utsagor är den utveckling som sker i rollen som förälder. Som Hacking (1999) skriver är erfarenhet av att vara något socialt konstruerad och det intervjupersonerna gör är att beskriva en social konstruktion av att vara förälder/mamma. Min förståelse av Sandras och Carolines beskrivningar är att de upplever sig ha blivit föräldrar ju längre tiden gått. Att bli förälder tycks handla om att bli van och implementera rutiner för familjelivet.

Att bli förälder är en genomgripande omställning i personens liv och hur den omställningen upplevs beror på en mängd faktorer, till exempel de egna förväntningarna på föräldraskapet. Här följer Thereses beskrivning av den första tiden och den känslomässiga anknytningen till sitt (adoptiv-) barn.

Men som sagt, de fem första månaderna var nästan bara jobbiga tyckte jag. Och det var liksom att jag kände att jag inte älskade honom lika mycket som den store. Och det är klart att jag inte kunde göra det på ett 'kick' så. Eller ja det är inte klart, det finns ju dem naturligtvis som drabbas av förälskelse när de ser barnet. Och han var ju hur, han var det sötaste barn man kan se på! Och charmig är han, så det är ju inte svårt att tycka om honom. Men att älska honom sådär på djupet, att det skulle vara precis rättvist mellan barnen, det var jättesvårt. Och då kände jag väl jättemycket, 'vad har jag gjort?', lite skam och så. /.../ Men det släppte efter, ja jag tror på dagen efter fem månader. Så det var ganska mycket ångest i det, men det släppte liksom.

Stora delar av vår tillvaro eller rent utav hela vår verklighet bör uppfattas som socialt konstruerad menar Hacking (1999). Den tillvaro som Therese beskriver var att det i början mest bara var arbetsamt och att hennes känslor inte var desamma för det nya barnet i familjen som för det gamla. Enligt hennes konstruktion tyckte hon om Love, men älskade honom inte med en gång. En tolkning av detta är att det finns en föreställning om att föräldrar ska älska sina barn från första gången de möts eller redan innan. Om en förälder inte känner att den älskar sitt barn med en gång kan känslor av skam uppstå vilket omkullkastar föreställningen om hur det ska vara att vara nybliven förälder.

Barnet är en del av det sociala samspelet mellan förälder och barn, och tar en aktiv del i processen att lära känna sin förälder. Sandra och Caroline ger exempel på hur deras barn deltog i processen.

Det är en inskolning i föräldraskapet, så är det ju. /.../ Ja Ida är ju klokare än vad jag är på sådant (skratt)! 'Ska det vara så svårt att förstå att man måste gråta färdigt?'

Hon smiskade mig på fingrarna när jag gjorde fel (skratt). Det är sant! Så i början var det mer hon som uppfostrade mig. Nej men hon uppfostrade mig...

I de två ovanstående citaten beskriver Sandra och Caroline om hur deras respektive barn signalerat till dem deras vilja. Ur ett socialkonstruktionistiskt perspektiv kan det sägas att processen är upplevelsen och de erfarenheter, det vill säga de lärdomar, som dessa två mammor fått är produkterna som är genererade ur processen (Hacking, 1999). Det antagande jag gör är att föräldraskapet skapas i interaktion med barnet vilket påverkar hur föräldern konstruerar sina upplevelser.

Fortsättningsvis berättar Josefin om oväntade händelser som föräldraskapet fört med sig.

*Jag har lärt mig mer om mig själv på ett år än vad jag gjort på de tidigare 40. Så det är både på gott och ont. Jag har lärt mig... Jag har hittat sidor som jag inte visste att jag hade, både negativa och positiva. /.../ Jag trodde att det skulle handla mycket mer om barnet. Jag visste inte att man skulle hitta så mycket om sig själv. Jag trodde det var en process att lära känna barnet och så var det en process att lära känna sig själv. Och **det** var spännande, det var riktigt, riktigt spännande. Och roligt.*

Josefin beskriver att föräldraskapet var en process att lära känna sig själv, med Hackings (1999) ord kan det ses som att föräldraskapet är under konstruktion. Det vill säga att föräldraskapet blir till i interaktion med barnet.

6.3.1 Faser i föräldraskapet

I föräldraskapets utveckling kan det upplevas olika faser vilket Maria först berättar om.

Jag tror, ja alltså första fasen är ju bara att komma hem och landa i varandra. Sedan var jag lite stressad över, jag tyckte det var så konstigt att jag skulle vara ledig hela dagarna, 'vad ska vi göra?'. Men sedan började hon på dagis och det var en annan fas. Så det kan jag nog känna att det har varit en komma hem-fas, en barnledighets-fas och en numera dagis-fas. Det är olika steg liksom.

Enligt Hacking (1999) socialiseras människor in i det sociala sammanhang som de befinner sig i utifrån den kultur som råder och de personer som man omgärdas av. Ett sätt att se på den nya situationen som förälder är att föräldern socialiseras in i sin nya roll som just förälder och att denne därmed också träder in i en ny kategori. Min tolkning av hur Maria skapar konstruktioner av sina upplevelser är att hon ser olika steg i utvecklingen av föräldraskapet vilka är beroende av dotterns utveckling.

Vidare beskriver Therese hennes syn på faser i föräldraskapet och i tillvaron tillsammans med sina barn.

*Att se faser på den korta tiden, det är klart att ibland är det jobbigare liksom. Ibland tycker jag han är extra trotsig då eller, ja han är en sådan som testar mycket och han vill också naturligtvis veta vart gränserna går. Det är klart att han måste få orientera sig och veta 'hur beter man sig här' och då måste han testa det för att få de gränserna. Det är ju naturligt, men ibland så känner jag att det är **mycket** med det, och ibland flyter vårt liv bara på liksom. Jag tycker vi har ganska mycket roligt i våran familj, skoj och fniss och skratt och så liksom. Och ibland så är det ju rätt idyllisk då, men inte alltid (skratt). Och det är klart, det går ju liksom lite upp och ner så där.*

Om vi använder Hackings (1999) exempel om att idén om en kvinnlig flykting är socialt konstruerad så kan vi tänka oss att även idén om familjen är socialt konstruerad. Thereses konstruktion av hur hon upplever vardagen med familjen är att det pendlar mellan att vara mer eller mindre bra. Hon upplever ibland att det är mer arbetsamt, men att livet flyter på och att familjen har roligt tillsammans. Ett antagande av detta är att tillvaron i en familj är dynamisk och att Therese själv genom att berätta ger olika konstruktioner av sina upplevelser.

På frågan om vilka faser som de intervjuade kvinnorna upplevt gav Josefin ett svar där hon beskriver upplevelsen från tiden innan adoptionen gick igenom till att bli en familj.

Det är ju en graviditet till att börja med och du har precis som alla andra gravida bilder av hur det ska vara och man har förväntningar om man har drömmar och man har rädslor och man har farhågor om allt från missfall och att barnet liksom dör vid förlossningen, hur ska förlossningen gå till, och man har skräckbilder och drömbilder... Det är den första delen och sedan är det ju den här underliga delen när man så att säga har sitt barn i kuvös. Alltså när man vet att det finns, men inte vet säkert någonting och barnet är för långt bort och det kan fortfarande hända saker. /.../ Och sedan är det den här fasen när man ska lära sig bli en förälder. Man ska... Vad är en förälder? Hur gör man?

Josefin fortsätter:

Man var förälder till hälften. Och sen är också frågan om... För att på ett sätt så är man ju mamma då från den dagen man får sitt definitiva barnbesked. På ett annat sätt så är man från det man hämtar barnet och på ett tredje sätt så tycker jag inte att förrän när man verkligen har blivit en familj. Och det tycker jag att vi har blivit nu riktigt så det, så att det verkligen är en enhet, hände väl någonstans, ja...efter jul. Sådär riktigt.

Som tidigare nämnt anser Hacking (1999) att människor socialiseras in i sammanhang. Det kan förmodas att på samma sätt som människor socialiseras in i sammanhang så socialiseras de in i roller. Något som är viktigt att ha i åtanke är att det är en successiv utveckling. Precis som Josefin berättar hade hon föreställningar om det kommande barnet och hur hon föreställde sig saker som kunde gå rätt, men även fel. Vidare väljer hon att kalla tiden efter barnbesked, men innan de möts, för att man (som blivande adoptivförälder) ”har sitt barn i kuvös”. Det är en talande beskrivning; adoptivföräldern har (formellt) fått sitt barn, men har det ännu inte hos sig. Precis som kuvösens väggar är det geografiska avståndet det som hindrar kontakt mellan förälder och barn. En riktig familj tycker sig Josefin att hon och dottern är nu, vilket endast kan förklaras med den utveckling över tid som de har upplevt tillsammans. Min tolkning är att förälder blir man i interaktion med barnet. För att belysa med ett exempel så menar jag att en person som inte har ett aktivt engagemang i sitt barn inte kan kallas förälder utifrån de föreställningar som finns hur en förälder ska vara. Det är inte genom att exempelvis betala underhållsstöd som man blir förälder utan genom att interagera med sitt barn.

6.3.2 Stormar och stiltje

Föräldraskapet är en dynamisk process som påverkas av det sammanhang det utspelar sig i. I nästkommande citat anger Maria vad hon anser om de olika perioderna som hon tillsammans med sin dotter hitintills har upplevt i sin familj.

*Hon pratar lite grann och så förstår man, inte allt men mycket liksom. Man kan göra sig förstådd. Jätteroligt! Ja det är nog nu som jag tycker är bäst. Det andra har inte varit dåligt, men... Det är tur att det är i den här ordningen, så att man inte tycker att **då** var bäst och nu...*

Enligt Maria är den bästa perioden den som är den nuvarande perioden. För att förstå den tankegången kan det återigen knytas till Hackings (1999) resonemang om att människor socialiseras in i nya sammanhang. Var efter tiden går känner sig människan säkrare i sitt sammanhang och upplever tillvaron på ett annat sätt än när hon först trädde in i det. Vilket i detta fall kan betyda att Maria upplever och konstruerar sin tillvaro annorlunda nu än när hon och dottern först möttes.

För att försöka få respondenterna att beskriva ytterligheter i föräldraskapet ställdes frågan om vilken som varit den sämsta och den bästa perioden hitintills. Annas beskrivning följer nedan.

*Jag kan inte säga sämsta och bästa. Det var ju, när man är föräldraledig så är det ju liksom underbart, för då är det **bara** henne man tänker på. Sedan börjar man jobba och då kommer man i det här att man måste jobba, måste lämna på dagis, måste hinna med sitt barn, hinner man med tillräckligt? Det kan man känna är en nackdel nu och kanske mer under dagistiden... Men jag tror, just det här att aldrig hinna, aldrig känna att man hinner nu, det man önskar att hinna. Och då jobbar ändå inte jag heltid.*

Den första perioden av föräldraskapet då Anna och dottern började lära känna varandra framställs som underbar. Därefter nämner Anna något som hon anser vara en sämre del av föräldraskapet, vilket ofta är förekommande bland föräldrar, nämligen frågan om tid, att hinna med i tillvaron. Den förståelse jag skapar av detta är att det i dagens samhälle finns slitningar mellan olika föreställningar om hur en lyckad människa är. Det vill säga föreställningen om att göra bra ifrån sig på arbetet och göra karriär, kontra att leva upp till föreställningen om att vara en god förälder.

Fortsättningsvis får vi ta del av Thereses synpunkter gällande vad som varit sämre och bättre i föräldraskapet fram till denna tidpunkt.

*Det var fantastiskt att möta denna lilla människa **där**, så att det mötet i Afrikaland var ju **fantastiskt** och liksom få träffa ett barn och jag visste ju att han skulle bli min, men jag kände honom inte, men han var ju hur söt som helst och allt. Och det är klart det var en väldigt speciell...*

Enligt Hackings (1999) tankegångar konstruerar vi människor vår tillvaro och det sätt vi beskriver den på säger något om våra upplevelser. Therese tänker tillbaka på tiden som adoptivförälder och menar att det första mötet med sin son var något av det bästa hon upplevt, hon beskriver det med ordet "fantastiskt". Vidare nämnde Therese att hon upplevde början av det utvidgade föräldraskapet, med vilket menas att hon nu är mamma till två barn, som arbetsamt. Detta delvis på grund av att hennes första son reagerade på den nya familjesituationen på ett sätt som Therese inte hade förutsett. Min förmodan är att Therese upplevt en slitning mellan hennes barn; det vill säga problem i att skapa balans i rollen att vara förälder till två barn. Vidare talade Therese om den egna föreställningen om att vara en duktig adoptivförälder och det genomgripande ansvar som medföljer.

Sammanfattningsvis kan konklusionen beskrivas i tre punkter.

- Motiv till adoption har för respondenterna varit en längtan efter barn, men för en respondent också viljan att ge sitt barn ett syskon.
- Negativa och positiva föreställningar inför det kommande föräldraskapet har präglat de bilder, fantasier och förväntningar som kvinnorna haft.
- Inträdet i föräldraskapet och identitetsskapandet av att bli förälder har skett i successiva faser då mamma och barn har utvecklats tillsammans över tid.

7. DISKUSSION

7.1 Fröet

Huvudresultaten av den här studien visar att intervjugruppens motiv till singeladoption, vilket relateras till stadiet pre-adoption, har varit en längtan efter barn. Andra delmotiv som nämnts var möjligheten att få ge ett barn en trygg uppväxt liksom kärlek mellan mor och barn, samt att det skulle vara tråkigt att inte uppleva att ha egna barn. En respondents ytterligare aspekt av motiv var att ge sitt tidigare barn ett syskon. Det tycks, enligt mig, att motiv inför adoption är flera, men att det genomgripande motivet är att vilja ha barn. Att människan skapas och påverkas i det sammanhang hon befinner sig i torde också betyda att de gängse motiven att skaffa barn också konstrueras genom någon sorts kollektiv konsensus. Det kan funderas kring vilka motiv som anses legitima till att vilja skaffa barn. Att uttala sin vilja att skaffa barn för att slippa vara ensam tror jag inte ses som ett godtagbart skäl även om det kan vara en underliggande orsak. De motiv som jag antar att människor sätter värde på är viljan/möjligheten att uppleva kärlek mellan barn och förälder och det sociala band som bildas. Ett antagande jag gör, är att det i alla samhällen förväntas att vi människor ska reproducera oss, att få barn ses som en naturlig del i livet. I vissa samhällen kan det tänkas att man mer eller mindre är tvungen att välja att skaffa barn för att ingå i den sociala gemenskapen och även säkra sin egen ålderdom. I moderna samhällen behöver man idag inte skaffa barn på grund av ovanstående anledningar, ändå skaffar människor barn och de som frivilligt väljer bort barn i sina liv ses med tämligen oblida ögon. Dock kan det spekuleras i om denna konstruktion håller på att förändras genom att individualismen ges större acceptans vilket gör att människor som väljer att leva utan barn tillförskrivs en större godtagbarhet. Det tycks som att skaffa barn och motiven till det handlar om något mer än reproduktion. Det kan spekuleras i om det handlar om en naturgiven instinkt eller existentiella frågor. Den lilla människans val att skaffa barn kan också vara beroende av den samhälleliga konstruktionen av exempelvis "den goda modern". Genom att skaffa barn återskapas de värdena, som till exempel att vara omtänksam, kärleksfull och omhändertagande. Människan träder då in i en kategori (som mamma eller förälder) som är vida dominerande vilket skapar samhörighet med och förståelse för både andra mödrar (föräldrar) liksom sin egen mor.

7.2 Mötet ger näring

Ett annat huvudresultat är att det inför föräldraskapet har funnits både glädje och oro i form av olika föreställningar med inneboende förväntningar inför mötet med barnet och den kommande utvecklingen. Vissa av förväntningarna har fallit in, men intervjugruppen har också upplevt oväntade saker som de därmed inte varit förberedda på. Att ha en god balans mellan positiva och negativa förväntningar är förmodligen förutsättningen för att kunna möta barnet och träda in i föräldraskapet på ett adekvat sätt tror jag. En dominerande bild av negativa förväntningar kan fungera som försvarsmekanism för den blivande föräldern som blir inställd på en mödosam period, men som kan upplevas som lättare än förväntat. Om det å andra sidan finns överdrivet positiva förväntningar på föräldraskapet kan det tänkas att det blir svårt för föräldern att möta " verkligheten". Föräldern kan då känna sig oförberedd eller oförmögen att handskas med dilemman i föräldraskapet. Frågan är hur föräldrarnas upplevelser, i förhållande till sina förväntningar, påverkar barnet och det sociala bandet dem emellan.

7.3 Fröet växer

Ett tredje huvudresultat tyder på att intervjugupersonerna har upplevt att inträdet i föräldraskapet har varit en gradvis utveckling. Intervjugruppens syn på att vara en "riktig familj" kan relateras till deras utveckling över tid. Processen när barn och förälder närmar sig och tillhör samma sammanhang utmynnar efter en tid i att adoptivföräldrarna ser på sig själva som en (befäst) familj. Vid den första tiden då barnet och mamman påbörjar sin närmandeprocess

tycks det vara viktigt att de bara får vara tillsammans och vänja sig vid varandra och de nya rutinerna. Vid denna tidpunkt, och de kommande veckorna, bör nätverket vara mobiliserat och tillgängligt då mamman kan behöva stöd både mentalt, men också praktiskt med till exempel att handla mat eller tvätta. Något som skulle kunna vara problematiskt i den inledande fasen av föräldraskapet är om nätverket på något sätt skulle förändra sig på ett sätt som av föräldern upplevs som negativt. Till exempel om en nära anhörig skulle gå bort. Förlusten i sig skulle behöva hanteras samtidigt som föräldern inte längre har just denna person i nätverket att tillgå. I en krissituation skulle nätverket däremot också kunna bli än mer mobiliserat och tillgängligt.

Identitetsskapandet till att bli mor och hur denna process ter sig bör ses utifrån den kontext kvinnan befinner sig i. Jag tror att kvinnor över hela världen, i vilka samhällen de än lever i, uppfattar det faktum att de ska ha barn som en förändring i deras liv. Att få barn är en global företeelse som förekommer i alla samhällen oavsett klass och etnicitet. Även om det finns likheter vad gäller den psykologiska födelsen av en mor hos kvinnor i olika kontexter, samhällsklasser och etniska grupper kan det också finnas skillnader. Man kan tänka sig att identitetsskapandet och förberedelsen hos en yrkesarbetande kvinna i ett i-land skiljer sig från en jordbrukarkvinna i ett u-land. Om identitetsskapandets mekanismer till att bli mor är universell eller inte har jag svårt att ta ställning till, men jag tror definitivt att kvinnan är präglad och påverkas av det sammanhang hon befinner sig i.

7.4 Övriga reflektioner

Alla sociala fenomen bör ses utifrån den samhälleliga kontext de äger rum i. En relativt snabb framväxt av adoptionsfenomenet har skett sedan adoption blev ett alternativ för föräldralösa eller bortlämnade barn. En intressant fråga är i vilken form adoptionsfenomenet kommer praktiseras om 50 eller 100 år. Kommer antal föräldralösa och bortlämnade barn att minska tack vare utvecklingsländers positiva utveckling och ökad välfärd? Det kan spekuleras i om det med insatser för att minska fattigdom, eliminera ohälsa, öka utbildningsgraden etcetera, kommer ge fler barn chans att växa upp med sina biologiska föräldrar. Det skulle då innebära att antalet barn som är tillgängliga för adoption minskar. Å andra sidan kan det antas att resursskillnader (vad gäller naturtillgångar, ekonomi, utbildning, tillgång till bostäder, föda och så vidare) alltid kommer att existera mellan i- och u-länder vilket torde betyda att det kommer finnas barn som inte kan växa upp med sina biologiska föräldrar. Om dessa barn kommer att tas om hand genom adoption, uppväxt på barnhem eller andra alternativ får framtiden utvisa. Det kan förmodas att de lagar som reglerar adoptioner kommer att förändras i takt med samhällsutvecklingen. Utifrån framtida tankeströmningar kan lagar göras mer generösa eller stramas åt. En fråga är om de grupper som är berättigade att adoptera fortfarande kommer att vara det framöver. Ett ytterligare spørsmål är om fenomenet ensamstående män som adopterar kommer att öka och bli lika accepterat som att en ensamstående kvinna adopterar.

En tanke jag har om adoptioner generellt är att de adopterade barnen hamnar i familjekonstellationer som precis som vilka andra system inte är statiska eller permanent befästa. Systemets uppbyggnad kan förändras till exempel genom att ett adoptivföräldrapar skiljer sig. På samma sätt kan det tänkas att de som genomför en singeladoption kan förändra konstellationen av sin familj genom att skaffa fler barn eller träffa en partner. En kvinna som väljer att singeladoptera kan således komma att inte vara singel genom delar av barnets uppväxt. Min mening med detta resonemang är inte att sätta en normativ bild av en familj med två föräldrar (sam- eller olikkönade) som det "normala" utan uppmärksamma att familjekonstellationer kan förändras och att det är viktigt att det förs en diskussion kring detta. Diskussionen är väsentlig bland annat för att reflektera över hur det adopterade barnets

sammanhang kommer att se ut och eventuella förändringar som kan komma att ske och vad detta kommer att innebära för det enskilda barnet och dess familj.

7.5 Förslag till vidare forskning

Under uppsatsprocessen har flera frågor kring adoptioner i allmänhet, och ensamståendes adoptioner i synnerhet, uppkommit. Ensamstående kvinnor som adopterar är en förhållandevis liten grupp. Det vore av intresse att undersöka vilka resurser som kvinnan, relationen mellan mamman och barnet, samt nätverket har som bidrar till en positiv utveckling hos barnet. Genom att kartlägga de resurser som bidrar till en god utveckling kan exempelvis professioner som kommer i kontakt med adopterade och deras föräldrar bli mer behjälpliga i deras insatser.

För den som väljer att singeladoptera är det viktigt med ett nätverk runt sig och barnet. I den hemutredning som föregår en eventuell adoption undersöks nätverket och dess kapacitet, det vill säga nätverkets möjligheter att finnas som stöd för familjen på olika sätt. Som förslag till vidare forskning vore det betydelsefullt att undersöka om nätverket runt familjen fungerat på ett tillfredställande sätt. Det beror givetvis på vilka förväntningar familjen och nätverket har på varandra. Har nätverket, enligt föräldern, ställt upp när det har behövts? När har nätverket funnits till hands och när tycker föräldern att nätverket inte har ställt upp? Ett nätverk är inte heller intakt, så en relevant fråga är på vilket sätt nätverket har förändrats under barnets uppväxt och vad dessa förändringar har inneburit för barnet och föräldern.

Ensamstående män som adopterar är ett fenomen som sakta har börjat realiseras. Då den gruppen är väldigt liten vore det svårt med tanke på anonymitet att ha med aktuella män som respondenter i en undersökning för att studera exempelvis motiv till adoption och livssituationer. Dock skulle det vara intressant att undersöka hur samhället ställer sig till att ensamstående män adopterar. Vad tänker socialsekreterare som utreder blivande adoptionsföräldrar om fenomenet? Bedöms en ensamstående man annorlunda än en ensamstående kvinna som önskar adoptera? Hur ställer sig MIA och de enskilda adoptionsförmedlingarna? Det vore också intressant att studera vilka åsikter exempelvis personal på barnavårdscentral eller förskola, som kan komma i kontakt med en ensamstående man och dennes adoptivbarn, hyser.

Ytterligare en fråga som är intressant att vidare belysa är vilka skillnader och likheter som finns mellan en ensamstående adoptivmamma och en ensamstående adoptivpappa gällande deras föräldraskap utifrån ett genusperspektiv. Det vore också intressant att undersöka skillnader och likheter gällande hur mäns respektive kvinnors nätverk är uppbyggda och på vilket sätt de använder sig av sina nätverk.

Ensamstående kvinnor som önskar ett barn kan sägas ha två alternativ; adoption eller insemination. I båda fallen tar kvinnan beslutet på egen hand och uppfostrar barnet själv. Det vore intressant att jämföra de två grupperna (ensamstående kvinnor som adopterar och ensamstående kvinnor som väljer insemination) för att undersöka tankegångar, överväganden och motiv till beslut. Förutom att undersöka dessa grupper av kvinnor kan det tänkas vara väsentligt att jämföra barnen till kvinnorna i de olika grupperna och fokusera på identitet och identitetsskapande.

Teorier att ta avstamp i gällande forskning om ensamståendes adoptioner föreslås vara rollteori och livsloppsteori. Utifrån rollteori skulle det vara intressant att undersöka hur en ensamstående adoptivmamma socialiseras in i sin nya roll som *mamma* och *ensamstående adoptivmamma*. Ingen teori är komplett och det bör uppmärksammas att rollteori är tämligen

generell, men genom att kombinera olika teoretiska perspektiv finns möjlighet att kartlägga fenomenet. Förutom rollteori kan det tänkas att exitprocessen (the process of role exit⁹) skulle vara behjälplig i att förstå den process som sker i olika faser vid inträde i en ny roll. Det bör dock uppmärksammas att processen till att bli mamma är individuell på så sätt att kvinnor kan befinna sig i faserna olika lång tid och mognar således olika fort. Det är tänkvärt att med hjälp av livsloppsteori undersöka ensamståendes adoptioner och hur de olika faserna upplevs. En longitudinell studie vore högst intressant för att förstå hur en singeladoption beskrivs och konstrueras innan, samt efter, att adoptionen är genomförd. Detta tillvägagångssätt skulle ge möjlighet att följa upp och jämföra respondenters konstruktioner av sina upplevelser. En föreslagen metod att använda i vidare forskning kring dessa frågor är fokusgrupper. Det positiva med att använda fokusgrupper är att gruppen kan stimulera varandra i sina berättelser, nackdelen å andra sidan är att respondenterna också kan påverkas starkt i vad de väljer att berätta. En risk med metoden är att det kan föreligga viss känslighet vid vissa frågor eller teman vilket bör uppmärksammas utifrån etiska aspekter. Samtidigt kan respondenter i en fokusgrupp ge inbördes stöd och finna gemenskap utifrån sina upplevelser.

Det grundläggande för att kunna undersöka fenomenet singeladoptioner i olika former och ur olika perspektiv är att kunna få kontakt med berörda personer. Jag hade själv vissa svårigheter att nå respondenterna till en början. Enträgna försök gav dock slutligen resultat. Det sätt som jag finner mest lovande inför kommande studier med gruppen ensamstående adoptivföräldrar är att via olika forum söka respondenter för att därefter göra ett snöbollsurval. Genom att etablera kontakt med personer som befinner sig inom adoptionssfären skapas en länk till gruppen vilket möjliggör sökandet efter respondenter.

⁹ Se Ebaugh, Helen Rose Fuchs (1988): *Becoming an ex*. Chicago: University of Chicago Press.

8. REFERENSER

8.1 Skriftliga källor

- Arvill, Ebba Sverne/Svensson, Agnetha (2003): *Adoption*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Backman, Jarl (1998): *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.
- Brenckert, Eva (2002): *Äntligen adoptivförälder*. Stockholm: Blida Förlag.
- Bäck-Wiklund, Margareta (2003): "Familj och modernitet" i Bäck-Wiklund, Margareta/Johansson, Thomas (red) (2003): *Nätverksfamiljen*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Cederblad, Marianne (1981): Utländska adoptivbarns psykiska anpassning. *Läkartidningen* 1981; 78: 816-819.
- Creutzer, Annika (2003): *Adoptera. Ett sätt att bli förälder*. Stockholm: Bonnier Carlsen.
- Dagens Nyheter (2006): Fler ensamstående män vill adoptera. *Dagens Nyheter* den 23 juli.
- Engwall, Kristina (2005): *Drömmen om den rätta: från singel till förälder*. Skriftserie: nr 14. Stockholm: Institutet för framtidsstudier.
- Hacking, Ian (1999): *Social konstruktion av vad?* Stockholm: Thales.
- Hammarberg, Thomas (2006): Mänskliga rättigheter. *Konventionen om barnets rättigheter*. Stockholm: Utrikesdepartementet; press-, informations- och kulturenheten.
- Heeger, Robert/Hof, Hans (1974): *Ismer: Existentialism, humanism, marxism*. Lund: Håkan Ohlssons Förlag.
- Hjern, Anders/Lindblad, Frank/Vinnerljung, Bo (2002): Suicide, psychiatric illness, and social maladjustment in intercountry adoptees in Sweden: a cohort study. *The Lancet* 2002; 360:443-448.
- Larsson, Sam (2005): "Kvalitativ metod: en introduktion" i Larsson, Sam/Lilja, John/Mannheimer, Katarina (red) (2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Laubjerg, Merete/Petersson, Birgit H (2006): Health-related problems in adopted children. *Ugesk Laeger* 2006 Oct 9;168(41):3507-11.
- Lindblad, Frank (2004): *Adoption*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindgren, Cecilia (2006): *En riktig familj. Adoption, föräldraskap och barnets bästa 1917-1975*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Kvale, Steinar (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Körner, Svante/Wahlgren, Lars (1998): *Statistiska metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Marklund, Kari (red)(1992): *Nationalencyklopedin*. Sjunde och nionde bandet. Höganäs: Bra böcker.

- Sartre, Jean-Paul (1986): *Existentialism är en humanism*. Stockholm: Askelin & Hägglund Förlag.
- SOU 2003:49: *Adoption – but at what price?* Stockholm: Socialdepartementet.
- Stern, Daniel N. (1998): *En mor blir till. Hur moderskap förändrar dig för all framtid*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Svenning, Conny (2003): *Metodboken*. Upplaga 5. Eslöv: Lorentz Förlag.
- Svenska Akademiens ordlista* (2006). Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Svenska Dagbladet (2005): Bebisar såldes till statliga barnhem i Kina. *Svenska Dagbladet* den 25 november.
- Sveriges Rikes Lag* (2006). Stockholm: Norstedts Juridik.
- Teiling, Susann (2005): *Min mamma var singel – några utlandsfödda personers erfarenheter av att vara adopterade av en ensamstående mamma*. FoU-rapport 1/2005. Danderyd: FoU Nordost.
- Vetenskapsrådet (2002): *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Von Greiff, Katarina (2004): *Föräldrar till internationellt adopterade barn – uppfattningar och erfarenheter av föräldrarollen*. FoU-rapport 1/2004. Danderyd: FoU Nordost.

8.2 Internetkällor

- Barnen framför allt (2007): *Så går det till att adoptera*. Hämtat från http://www.bfa.se/index.php?option=com_content&task=view&id=20&Itemid=34. Hämtat 2007-03-28.
- Myndigheten för internationella adoptionsfrågor (2007): *Om MIA*. Hämtat från <http://www.mia.eu/>. Hämtat 2007-03-12 och 2007-03-21.
- Myndigheten för internationella adoptionsfrågor (2007): *Adoptionsorganisationer*. Hämtat från <http://www.mia.eu/>. Hämtat 2007-03-21.
- Myndigheten för internationella adoptionsfrågor (2007): *Föräldrautbildning. Så går det till att adoptera*. Hämtat från <http://www.mia.eu/>. Hämtat 2007-03-28.
- Statistiska Centralbyrån (2005): *Genomsnittligt antal barn 0-21 år i barnfamiljer samt andel med utländsk bakgrund, som bor med ursprungliga föräldrar, med styvföräldrar respektive ensamstående föräldrar bland barn 0-17 år samt separationer per 100 barn för barn 0-17 år. År 2005*. Hämtat från http://www.scb.se/statistik/LE/LE0102/2006A01/Komuppgifter_2005.xls. Hämtat 2007-02-27.

8.3 Övriga källor

2007-03-06 Ensamstående adoptivföräldrars förening. (skriftlig korrespondens)

2007-03-06 Marie Alm. Ansvarig för sociala frågor och utbildningsfrågor. Myndigheten för internationella adoptionsfrågor. (muntlig korrespondens)

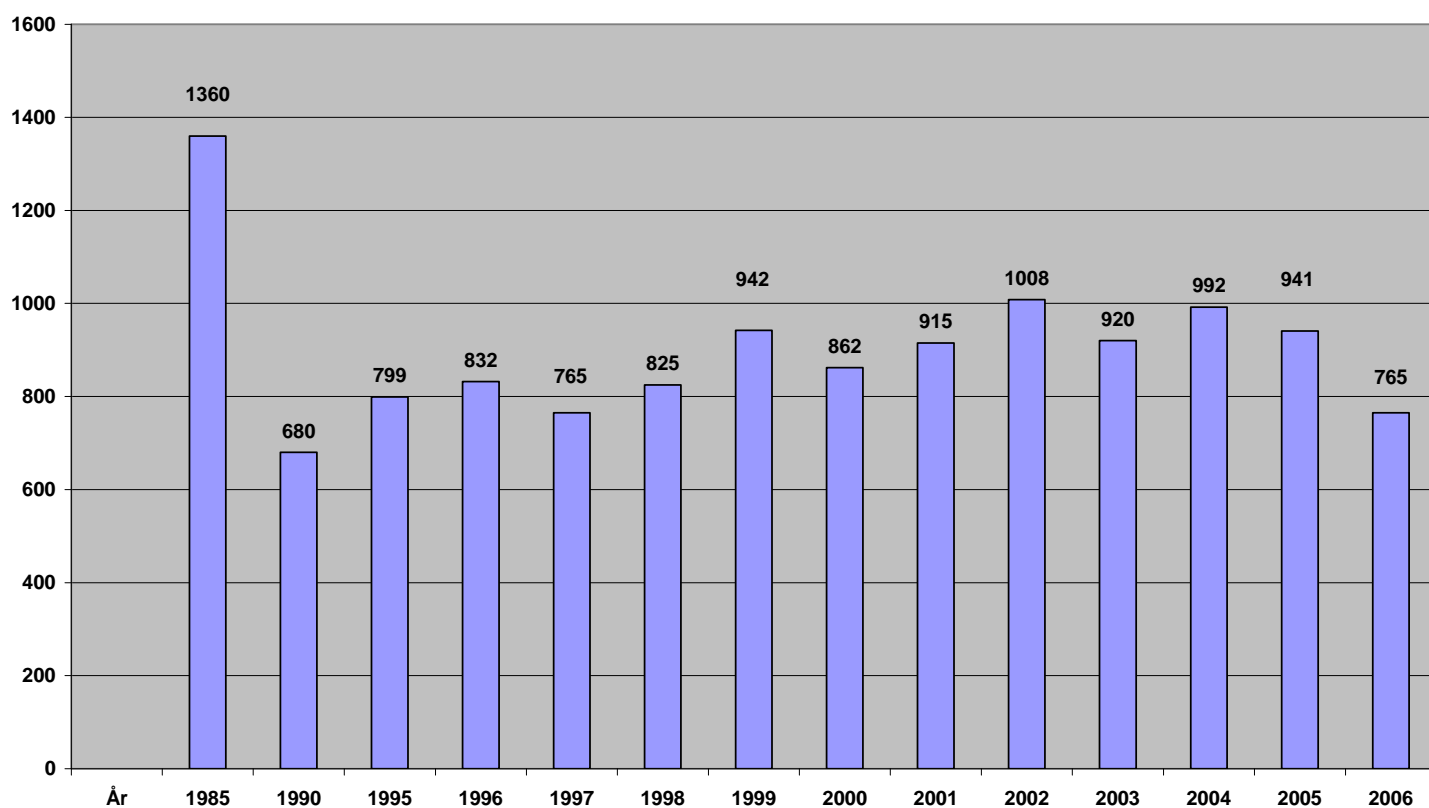
2007-03-26 Helen Ohlsson. Ansvarig utgivare. www.adoptera.nu. (skriftlig korrespondens)

2007-03-27 Kaisa Hammar. Samordnare PAS (pre- and postadoption service).

Familjeföreningen för internationell adoption. (muntlig och skriftlig korrespondens)

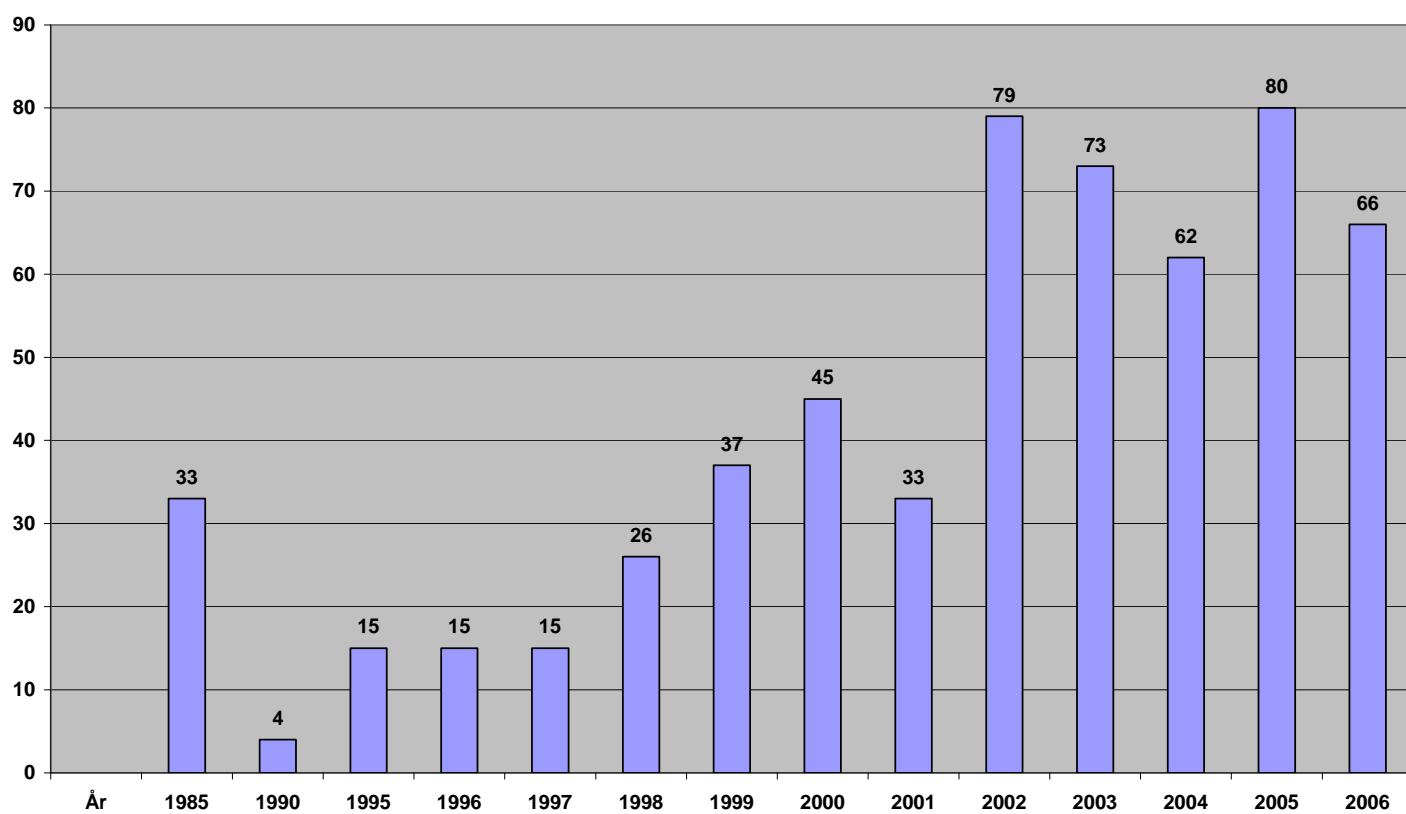
2007-04-18 Kirsti Åström. Webansvarig, administrativa frågor. Myndigheten för internationella adoptionsfrågor. (skriftlig korrespondens)

Tot. antal anlända barn genom aukt. organisationer

Figur 1

Ensamstående adoptanter

Figur 2

Källa: Auktoriserade adoptionsorganisationer. Sammanställt av Kirsti Åström vid MIA.

Föräldrabalk 1949:381

4 kap. Om adoption

1 § Man eller kvinna, som fyllt tjugufem år, må med rättens tillstånd antaga adoptivbarn. Rätt att antaga adoptivbarn tillkommer även den som fyllt aderton men ej tjugufem år, om adoptionen avser eget barn, makes barn eller makes adoptivbarn eller om synnerliga skäl eljest föreligga. Lag (1974:236).

2 § har upphävts genom lag (1988:1251).

3 § Makar får inte adoptera annat än gemensamt. Den ena maken får dock ensam anta adoptivbarn, om den andre vistas på okänd ort eller lider av en allvarlig psykisk störning. Den ena maken får också annars med den andres samtycke adoptera dennes barn eller adoptivbarn eller eget barn. Lag (1991:1546).

4 § Andra än makar må ej gemensamt antaga adoptivbarn. Lag (1970:840).

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för socialt arbete

Undersökning om adoptioner och föräldraskapsupplevelser

Bakgrundsfakta

Respondent: _____

Ålder: _____

Typ av område respondenten bor i:

- ☐ Storstad, centralt
- ☐ Storstad, yttrområde/förort
- ☐ Stad eller större tätort, centralt
- ☐ Stad eller större tätort, yttrområde
- ☐ Mindre tätort
- ☐ Landsbygd

Respondenten är:

- ☐ Yrkesverksam
- ☐ Studerande
- ☐ Föräldraledig
- ☐ Sjukskriven
- ☐ Annat: _____

Respondentens nuvarande familj är:

- ☐ Arbetarfamilj
- ☐ Jordbrukarfamilj
- ☐ Tjänstemannafamilj
- ☐ Högre tjänstemanna-/akademikerfamilj
- ☐ Egen företagare

Den familj respondenten växte upp i var:

- ☐ Arbetarfamilj
- ☐ Jordbrukarfamilj
- ☐ Tjänstemannafamilj
- ☐ Högre tjänstemanna-/akademikerfamilj
- ☐ Egen företagare

Respondentens högst avslutade utbildning:

- ☐ Grundskola
- ☐ Gymnasie
- ☐ Yrkesutbildning
- ☐ Folkhögskola
- ☐ Högskola/universitet
- ☐ Annan: _____

Respondentens årliga inkomst är:

- ☐ 100 000 eller mindre
☐ 101 000 – 200 000
☐ 201 000 – 300 000
☐ 301 000 – 400 000
☐ 401 000 – eller mer

Respondentens barn:

- antal barn: _____
- varav antal adopterade barn: _____
- varav antal biologiskt/biologiska barn: _____
- biologiskt/biologiska barns ålder: _____

	Adopterat barn
Ditt barn är en flicka/pojke	
Ditt barn kommer från denna världsdel	
Ditt barns ålder	
Så gammal var ditt barn när det adopterades	

Intervjuguide vid pilotintervjuer

- Hur upplever ensamstående adoptivföräldrar sitt föräldra- och moderskap i förhållande till sina förväntningar?
 - Hur har processen gällande föräldraskapet förändrats under tiden som adoptivförälder?
1. Hur var det för er att bli föräldrar?
 2. När blir man förälder?
 3. Hur är det att vara mamma?
 4. När blir man mamma?
 5. Hur trodde ni att det skulle vara *att bli* mamma?
 6. Hur trodde ni att det skulle vara *att vara* mamma?
 7. Vilka förväntningar på hur föräldraskapet skulle se ut hade ni innan adoptionen?
 8. Hur har förväntningarna på föräldraskapet förändrats efter att adoptionen blivit genomförd?
 9. Vilka förväntningar hade ni på ett ensamt föräldraskap innan adoptionen?
 10. Hur är det att vara ensamstående adoptivförälder?
 11. Vilka faser har föräldraskapet genomgått hitintills?
 12. Hur har föräldraskapet förändrats?
 13. Vilken period har varit den sämsta och den bästa i föräldraskapet?

Intervjuguide vid personliga intervjuer

- ***Hur upplever ensamstående adoptivföräldrar sitt föräldra- och moderskap i förhållande till sina förväntningar?***

Kan du beskriva hur var det för dig att bli föräldrar/mamma?

När tycker du att du blev förälder/mamma? Var det en process? Finns det något tillfälle som du förknippar med att du trädde in i ett föräldraskap/blev mamma?

Kan du beskriva hur du trodde det skulle vara att bli förälder/mamma?

Vilka förväntningar på hur föräldraskapet skulle se ut hade du innan adoptionen?

Förändrades dessa förväntningar efter att adoptionen var genomförd? På vilket sätt? Stämde dina tidigare förväntningar?

Kan du beskriva hur det är att vara ensamstående adoptivförälder? Vad är specifikt?

Vilka förväntningar hade du på ett ensamt föräldraskap innan adoptionen? Hur trodde du det skulle vara? Stämde dina förväntningar?

- ***Vilka betydelsefulla motiv ledde fram till ett beslut om att adoptera?***

Kan du beskriva vilka tankar om barn du hade innan adoptionen?

Vad ledde fram till ditt beslut att adoptera? Vilka motiv anser du vara betydelsefulla till beslutet?

- ***Hur har processen gällande föräldraskapet förändrats under tiden som adoptivförälder?***

Hur tycker du att ditt föräldraskap har förändrats? Finns det olika faser som föräldraskapet genomgått hitintills?

Vilken period har varit den sämsta och den bästa i föräldraskapet?

Annonser på www.adoptera.nu.

Figur 3 utlagd 070315 och figur 4 utlagd 070403.

Figur 3

Figur 4

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för socialt arbete

GÖTEBORG 2007-04-11

Undersökning om adoptioner och föräldraskapsupplevelser

Hej!

Mitt namn är Sofie Hultgren och jag läser termin sju på Socionomprogrammet på Institutionen för socialt arbete vid Göteborgs Universitet.

Denna undersökning handlar om ensamstående kvinnors adoptioner. Syftet med uppsatsen är att undersöka och beskriva betydelsefulla motiv till beslutet att adoptera och upplevelserna av föräldra- och moderskap. Undersökningen ska utmynna i en c-uppsats och är viktig för att få kunskap kring adoptivföräldrars upplevelser. Denna kunskap kan vara till hjälp för professionella, såsom socialsekreterare som handlägger adoptionsutredningar eller förskolepersonal, som har kontakt med adoptivfamiljer. Insamlingen av material till uppsatsen kommer att ske via enskilda intervjuer. Det innebär att Du som vill delta och jag ses för intervju som tar cirka en timme. Jag kommer att använda bandspelare vid diskussionen då det underlättar dokumentationen och mitt fortsatta arbete med uppsatsen. Därtill kommer skriftliga anteckningar att göras. Materialet kommer att avidentifieras och bandet kommer att raderas efter att jag skrivit ut diskussionen.

Jag kommer att följa Vetenskapsrådets forskningsetiska principer i undersökningen. Det innebär att deltagandet är frivilligt och Du kan avstå från att svara på frågor eller när som helst avbryta din medverkan utan att motivera. De uppgifter som samlas in behandlas konfidentiellt och förvaras så att ingen obehörig kan ta del av dem. Slutligen kommer uppgifterna som samlats in enbart att användas till uppsatsen.

Ditt deltagande är betydelsefullt för kunskaperna kring ensamstående adoptivföräldrars föräldraskap och jag är tacksam för att Du vill vara med. Som tack kommer Du att få ett exemplar av den färdiga uppsatsen.

Du är välkommen att kontakta mig eller min handledare Jörgen Lundälv (universitetslektor) om Du har några frågor.

Vänliga hälsningar

Sofie Hultgren
Socionomstuderande
sofiehultgren@hotmail.com

Jörgen Lundälv
Handledare (universitetslektor)
Jorgen.Lundalv@socwork.gu.se
tel. 031-786 57 95

Institutionen för socialt arbete
Box 720
405 30 Göteborg
Besöksadress: Sprängkullsg. 23 Göteborg

Telefon: 031-786 00 00 (vxl) Hemsida: <http://www.socwork.gu.se/>
Fax: 031-786 18 88

Analysöversikten visar hur det empiriska materialet har sorterats genom **meningskategorisering** och **meningskoncentrering**.

Kategori	Naturlig enhet	Centralt tema
Vilka betydelsefulla motiv ledde fram till ett beslut om att adoptera ensam?	”Men sedan insåg jag att jag hade en stark längtan efter barn och att jag skulle bli väldigt ledsen om jag inte fick vara med om det. Sedan träffade jag en tjej som adopterat som berättade för mig, och då väcktes, ja liksom ’ja <i>den här</i> möjligheten finns också’. /.../ Ja jag kände att det vill jag vara med om i mitt liv, jag vill verkligen... Jag har aldrig varit så här ’oh jag måste ha barn’, men sedan tror jag att jag kom fram till att ’nä vad tråkigt att inte få vara med om det’.”	Jag hade en stark längtan efter barn. Jag ville gärna ha barn och tycker att det skulle ha varit tråkigt om jag inte hade fått uppleva det.
Hur upplever ensamstående adoptivföräldrar sitt föräldra- och moderskap i förhållande till sina förväntningar?	”Där trodde jag att det skulle vara mycket jobbigare än vad det var, alltså praktiskt, framförallt det praktiskt. Jag trodde att det skulle vara <i>mycket</i> mer slitsamt och det trodde jag från första början att det skulle vara mycket, och mycket mer utsatt. Jag trodde att jag skulle, jag förväntade mig mycket mer negativa kommentarer, jag förväntade mig väldigt mycket mer av, alltså att jag skulle känna mig ensam och övergiven, eller ja inte övergiven det är fel uttryck, men ensam och – <i>ensam</i> .”	Mina förväntningar på föräldraskapet var att det skulle vara mer arbetsamt än vad jag har upplevt det som. Jag trodde det skulle vara mer arbetsamt med det praktiska, att jag skulle få mer negativa kommentarer och känna mig ensam.
Hur har processen gällande föräldraskapet förändrats under tiden som adoptivförälder?	”Ja, för då var det så intensivt i Asienland, det var så väldigt... Hon hade bott i fosterhem och även om man läst jättemycket innan att... Det var en lång process och jag vet att efter att vi hade gjort den här läkarundersökningen, det var något komplicerat med blodproverna och de skulle ringa och så där. Och så i receptionen så sa de ’ja jag har en mamma och dotter här’, och så insåg jag efter några sekunder att de syftade på mig (<i>skratt</i>) och NN. Jag och NN stod ju där, men att det var mamma och dotter. Alltså du vet, att synen på mig...”	Jag kände mig inte som mamma från början fastän att andra såg mig som det.

Figur 5